

quantas vegades per la casa de la Ciutat i li havia dit quatre paraules bonals. Sabia, però, que ella feia manes i manegues per aconseguir d'entrar a la seva secretaria particular. Anava el nas. Establir una intimitat massa seguida amb Mercè era perillós. Ell ho sabia de sobres. De passada sabia que Mercè era ferasa i que ~~sej~~ duria a terme el pla que s'hagués triat. Sospinà. Que difícil era entendre les dones i ~~sej~~ prevure els seus actes!

Es ~~sej~~ girava una mica d'aire i ^{hoan} sentia la pesor a través de la bata i el pijama. Era hora d'anar a dormir. Entrà i va tancar el balcó. Al dormitori només li havia encès el llumet del seu costat de llit. Claudina ja era acotxada i respirava regularment com si dormís.

Va treure la bata i es ficà al llit sense fer pressa. Estirant el braç, va apagar el llum. En les tenebres de la cambra, al seu costat però molt distant, com si el llit de matrimoni fos immens com un desert glaçat, hi havia Claudina, el cos meravellós de Claudina i també, despert o adormit, el seu esperit, aquella serenitat inalterable que a ell no l'assenyava, aquell equilibri sense oscil·lacions que de vegades semblava absència total de sensibilitat i de comprensió. Com era l'ànima de Claudina? Abans, però, caldria ~~que~~ saber si existia l'ànima. Evocà les seves preocupacions d'infant, en arotar-se i resar les velles oracions que li havia ensenyat la seva mare:

A aquest llit me paro
set àngels hi trobo...

Li havien ensenyat a no tenir por de cap mala cosa, a encomanar la seva ànima a l'Àngel de la Guàrdia que veïllava a tota hora del ^{dia, durant tota la vida,} ~~la vida~~ per ell, a invocar el Pare que és en el cel... Els pecats eren ofenses mortals a Déu i calia penedir-se'n després d'un examen rigorós. I on era l'ànima?

S'estirà voluptuosament entre la suau flocor dels llençols. Va apropar-se de Claudina per besar-la, com cada nit abans d'anar a dormir-se. Mentre avançava el cap damunt dels crins va allargar un braç i topà amb l'esfera d'un pit, rodó i marri com una cirpula. El desig, instantani, li

1. - Joan i Claudina

Si no ens entenem per llenguatge,
entendam-nos per amor.
Ramon Llull.

Claudina va mirar pels vidres del balcó, abans de córrer les cortines, com feia cada nit en disposar-se a dormir. Els quatre rengles d'arbres de la Gran Via tapaven gairebé tota la vista del passeig. Per entremitg del fullam obscur s'endevinava la massa il·luminada d'un tramvia mig buit que grinyolava en emprendre un viratge. Grans taques de claror foradaven l'espessor de les fulles, però en arribar al ^{cap}damunt dels plátans es dissolien en la xèquida blancor de la lluna. A la cantonada, el kité dressava la seva façana foradada de balcons i guarnida de banderes. A aquella hora començava a calmar-se el pols de la ciutat, els motors dels autos s'adormien, els tramvies espaiaven llur aparició meteòrica fins a perdre's del tot en algun immens hangar remot.

Senti doncs un cop Joan entrava a la cambra. Abans de girar-se els braços del marit le pengueren.

- Que mines?

- Res. A aquesta hora no passa mai res.

Joan rigué.

- Cara! L'hora dels crims i de les passions tenebroses, jinkament! L'hora que s'adorm la gent de bé i els ananins comencen la ronda! No en diguis mal a aquesta hora!

- Que t'agrada per literatura! - Cloqui les cortines de cada amb cura i es desprengué dels braços del seu home. - Com que jo em clarifico entre la gent de bé, m'ien vaig al llit.

Es disposà a sortir de la cambra per anar a fer la seva "toilette" nocturna. Sabia que Joan, quan arribava a casa ~~després~~ després d'un espectacle, volia comentar-lo, fer unes quantes frases enginyoses, guarnir el record del programa amb tot de serpentinaes pàrtiques i de crítiques coents. I cada vegada li era més insuportable aquest monòleg continuat, malgrat els focs artificials que

volgut que l'ecolletís i ara seria ell que hauria d'incollar-la. Dreta al davant del seu marit, sense perdre la perfecta harmonia de les seves faccions, erecte el seu cos de deessa, abraçava els seus greuges i les seves desil·lusions.

- Et planys que no hàgim tingut fills. No se'has perquè els vols? Quin ^{demà} ~~en demà~~ tindrien, amb un pare com tu? No et preocupes de guanyar diners, de pujar, com el teu pare, com el meu, com Jaume, com tothom que vol mantenir el seu nom i la seva categoria. Si no fossin els diners que em donen a casa cada mes, que podria tenir aquestes coses?

Arremyava el vatet que enmotllava d'una manera precisa el seu cos, les pells que feien damunt el llit, l'armari entredobert de la cambra del costat. Joan s'aixecà d'una revolada del silló on s'havia assegut en començar la conversa. L'afegí a la seva dona i l'agafà pels braços.

- No! Així no m'ho diguis! No tens dret a dir-m'ho! Prova tots que jo no voldria que'ts donguessin aquests diners, que m'ofen rebre'ls! Que per què tu foguegis comprar-te ventuts i joïells jo seria capaç de robar. Que no ho saps, Claudina?

Ara l'excitació s'evaita. Aquella dona equilibrada, que les proximitats de la hentera feien encara més bella, no podia mantenir una emoció gaire estona. Juan semblava que la passió anava a desfer amb una ganxota de dolor o d'odi les línies del rostre, quan l'escena que s'enduria la seva impossibilitat arribava al punt que les mans es crispaven i l'esquena es corbava, Claudina recobrava la seva serenitat, tornava a la seva marmòria bellesa. Semblava que en el moment que anava a sorgir de la ^{belle estatua} ~~dona~~ una fúria o simplement una dona ofesa la transformació era interrompuda en tot per una misteriosa alquímia. Ara en els seus braços Juan tenia la Claudina de sempre, que acceptava com a cosa natural els homenajes de la passió, ^{tots aquells} ~~crits~~ exasperats que la seva bellesa amencava de l'home fascinat pels ulls immensos com un abisme d'ombres, per la corba plena del llavis vermells, per les turgidesses del bust i la plenitud dels ~~reflexos~~ ^{reflexos}. La tenia agafada pels braços i ella es deixava prendre, sense aquell consentiment tàcit, del pensament i del sentit, alhora, que Joan coneixia prou de les altres dones que havia estrenyut prop seu i que mai, al cap de ^{gairebé} tres anys de matrimoni, no havia pogut registrar en Claudina.

Es despenqué, altra vegada somrient, dels braços de Joan.

- Vaig a rentar-me la cara. És molt tard.

Desapareguí per una porta i el meu marit es deixà caure, sospirant, al silló. Agafí un llibre que tenia començat i en llegí una pàgina distretament. Sentí dirigi de fumor la darrera cigarreta. Passà a la cambra del cotat, es despullà i en pijama i bata va sortir al balcó. L'aire de la nit tenia una frescor que duia, pel damunt del tuf de gasolina i de polseguera de la ciutat una ~~segua~~ autor remota de calche i de roses.

L'Abril començava a descloure les seves verdidures verdes i florides i a escampar damunt la ciutat els seus malefics irresistibles. Li vingué als llavis una ~~llegenda~~ ^{del scherzode} paraula: el ball camperol abans de

la tempesta! Mentre, ~~admirava~~ ^{mirava} ~~distretament~~ a mitja veu la melodia ^{sentida en tot sempre} que acabava de sentir al concert del Palau li vinguessa tornaren al pensament els episodis d'aquella vespre. Què era aquella noia bruna que, segons Claudina, l'havia mirat amb tanta atenció? No pogué recordar-se d'haver-la vista, i així que

sabia perfectament que havia contemplat amb mirada apreciativa almenys una dotzena de dones. Però així no volia dir res. La bellesa femenina l'atrecia d'una manera instintiva, sense que la seua voluntat hi intervingués per res. Els ulls se n'hi tenaven rols; se resignien, per damunt de la roba, tota l'anatomia sempre diferent, amb ^{varietats} variants picants i imperfeccions que tenien tot l'encís d'una novetat, del cos de la dona. D'aquell examen elles se n'adonaven, el sofrien amb tota la resignació que els donava llur coqueteria i la sensació que era difícil negar a aquells ^{negres} ulls ardents el dret de despullar-les i d'avalotar tots llurs encisos en una comparació amb un cànon ideal.

El cànon ideal de la bellesa era per a Joan, sense poder-se'n mai evadir, Claudina. La intimitat matrimonial no havia pas pogut atenuar aquella sensació que sentia en trobar-se davant de la seua dona. Admirava encara com a la més perfecta creació de la Naturalesa aquella ~~seua~~ ésser que reunia unes formes en les quals els volums s'equilibraven, ^o unes corbes sense sotres ni reflex, sota de les quals, com en el poema de Théophile Gautier, l'engrelet era invisible, ~~tan~~ que a la vegada corresponien perfectament al joc dels múscles i dels ossos, a l'harmonia de les proporcions que ^{la fantasia segle} ~~encara~~ admirarem en l'estatuària grega. Una estàtua, que enlloc d'ésser d'un marbre polid i gelat era d'una bell

setinada, blanca i rosada, d'un gra finíssim, sota la qual batejava una sang calenta que envermella els llavis i semblava difondre's ~~sota~~ damunt l'epidermis. L'estíma, no més que aquesta estàtua sense poró; que aquesta dona que semblava un reptle a totes les arts que han cercat perpetuar i escarnir la bellesa, fos com un cadàver incapaç de reaccionar en un crit de follia amorosa! L'estíma que aquell cos sense poró, al contact del qual totes les altres dones que veia o que recordava Joan no eren més que tristes imitacions d'una obra genial, no sabien vibrar d'amor, no coneixien els efemes de la carn i l'extremament que envaeix els sentits i anihila el pensament!

Aviat faria tres anys que s'en casat. Tres anys que aquella dona era seva, que podia gaudir a tots els instants de la seva presència i enfonsar-se fins a l'extenuació en el goig de posseir-la. Veia aquestes tres anys que ~~amaven~~ ^{feixus} amenglerats ~~en~~ en la seva vida, tots iguals, fets d'un monileg ~~seu~~ invariable al costat d'una dona que no entenia el llenguatge en què ~~Joan~~ ^{Joan} s'expressava.

Tinguesin fills! Sobretot quan veia la felicitat tranquila de Xavier Forcada i la seva dona, aquella carne enjogassada i plena de malícia ^{d'abans} ~~que ara havia~~, esdevingué una ~~llosa~~ mare gelosa de la seva llocada, voltada de besols i de joquines, ^{Joan} pensava que si Claudina tingues un fill tot s'adobaria. El part enquinçaria les seves entranyes i estriparia a la vegada aquella capa de gel que l'embolicava, aquell tel d'indiferència i de passivitat que es contradia amb la plenitud de les formes i amb la ~~per-~~ regularitat sense excepcions de la seva salut física. Sense fill, com fins ara...

Ressoparen ^{de nou} en les seves orelles les ressiminacions de Claudina. Parlaven dos llenguatges diferents. Ella no feia cap esforç per entendre'l; ell es sentia sense forces per pensar-se a tot del que ella emprava. Fer diners! Infilar-se amunt, amunt, com havien fet el senyor Bertran i el senyor Portabella, com feia ara l'home, després d'un any de vacil·lacions! Guanyar força diners, que servissin com un infal·lible mot d'ordre per ^{obrir} ~~forçar~~ totes les portes i ~~arribar~~ aconseguir totes les coses. Ni l'idealisme del polític ni la dolça follia del poeta ^{hobaven} ~~arribaven~~ gràcia davant d'aquella sobirana que parlava d

llenguatge d'una menestrada.

A despit de tot, ~~ella~~ ho sentia en el moll dels ossos, ^{ell} l'entimava. Mai no li seria ^(famille) desprendre's d'aquell entrellament que li havia envaït l'ànima quan veié per primera vegada els cabells rossos i el front nete de Claudina. Cada vegada que la tenia als braços, cada vegada que la mirava, cada vegada que li parlava, ^(repetava) ~~amb~~ la mateixa visoració tremolosa del ~~primer~~ ^{primer} vespre que la va veure. Cada vegada, també, esperava que el miracle es produiria, que la crisàlida es migpartiria i en sortiria la dona ideal que ell volia desvetllar amb els seus besos del fons d'aquella argila sense barana. Cada vegada les seves il·lusions eren decebudes i el seu cor es retirava ^{de} bruid de l'exploració que havia emprès per les caverques enigmàtiques de l'esperit de Claudina.

Donà unes piprades a la cigareta i escoltà un moment el trontoll desbocat d'un 61 que fessava ben bruid cap a la Plaça de Catalunya. En la cambra es sentien sonalls apagats. Claudina devia ficar-se al llit.

La pregunta insidiosa de sempre el tormentà: I ella, se l'entimava, com enfora; per de la manera que fos, a l'amor del seu marit? L'hi podria dir ho amb certitud? Ni ella ^(mateixa) ~~deuria~~ poder-ho contestar. O bé obria els ulls una mica més grossos i exclamaria sense vehemència:

- És clar que me l'entimo!

Ni la seva parivitat física amb els retrats que li feia veient al Joan eren ~~tant~~, raons suficients per contradir ~~la~~ ~~seu~~ aquest seguretat que ella expressava ~~seu~~ planerament, com un valor certès. Potser sí que ella també l'entimava. Bé demostrava algunes vegades, com aquell mateix vespre, ~~tenir~~ estar gelosa d'ell. Perquè hi hagi gelosia, abans ha d'haver-hi amor. Quin era, però, aquell amor que dormia plàcidament al fons de l'esperit seri de Claudina, que no la impellia a compartir els gustos intel·lectuals ni la posició física de Joan i que la feia, en canvi, preocupar-se de les mirades que donava a una artista de música ball o a una veïna de localitat?

Era curiosa, aquella gelosia que s'expressava amb vehemència per una sospita o per un gest innocu i que podia conviure amb una indiferència total pels actes i pels pensaments de Joan. Claudina gelosa! No era pas possible ^(tan mateix,) que tingrés essent de cap de les seves petites infidelitats. Aviat va convèncer-se, després del casament, que la fidelitat física conjugal era per ell un impossible. El seu càncer, la seva intervenció en diàris i revistes, les seves mateixes temptatives teatrals li havien forat els porons, en els quals es deixava prendre fàcilment. Recordava la seva primera caiguda, després de més d'un any de matrimoni. Era aquella ^{actriu} ~~actriu~~ sudamericana que havia ^{passat per Barcelona} ~~vingut~~ i que havia causat tanta sensació per la seva gràcia i la seva agudesa espiritual. Li havia calgut acompanyar-la, en nom de l'Ajuntament, a alguns indrets. Havien parlat de llibres, dels artistes preferits, de les noves corrents del teatre, havien discutit Shaw i Pirandello, Kufic i O'Neill, la música de Villalobos i els versos de Gabriela Mistral i Juana Barboza. En una excursió a Figueras ella l'havia provocat, sense dir-li cap mot que pogués semblar una invitació, només amb el joc dels ulls i l'esperó de les rialles. Havien convingut que a l'endemà ell li duria a l'hotel uns llibres de versos catalans que l'actriu volia endur-se'ls com a record de la seva visita. La cambra assolada del Colom donava volt a l'entorn d'aquella ligueta vestida de ^{randes} ~~frances~~ blaves i que reia com una boja mentre ell s'enfocava recitant els mots que el dirigia a inspirar. Havia estat un atac sobtat i una immediata rendició. Ara només era un record amable, una fotografia amb una dedicatòria banal, que no despertava a Claudina altre interès que el de somriure que aquella dona, al cinema, semblava molt més jove.

Després de l'una, l'altra. Aquella propagandista política que devia la seva adhesió als principis i als honres que els representaven fins a oferir-se tàcitament a un sacrifici que la seva joventut picant i una mica angular feien de més bon aprofitar que els discursos que pronunciava en to llogerós i amb un desmull de mots impropis i de pinyols brutats. L'episodi havia puntuat una excursió electoral. Ni ell ni la noia no havien insistit. Quan es veien ara ^{Després,} ~~Després,~~ feien un somriure de simplicitat i parlaven de política o de cinema. Aquella "vedette" de revista madrilenya

que havia presidit un cop una mica tumultuós, una nit d'agost, a Sant Llebena, mentre Claudina era amb els seus pares a fer una quinzena d'aigües a Royal. Tota l'opulència sensual de la dona que des de les pàgines dels setmanaris il·lustrats o del damunt de les taules del Còmic temptava la imaginació dels adolescents i dels que no ho eren havien esdevingut, a les cines de la mateixa moda, en aquella cambra vulgar de la pensió d'artistes de luxe, l'estovament ~~capta~~ ^{l'atracció} amorós d'una noia criada en un convent de monges, ^{que} l'alternava sense transició amb la pedor científica i precisa d'una professional. Aquella vegada l'aventura s'havia prolongat quatre dies i per força havia traspuat una mica en el ~~mon~~ ^{mon} terriblement xafarder ~~que~~ de la gent de teatre com en el ~~de~~ no menys xafarder dels polítics. Quan va tornar Claudina, però, Alina Velasco ja feia dies que tornava a estar a Madrid i l'aventura estivenca s'havia fet ~~com~~ ^{com} els granisats de cafè i els gelats de maduixa que envaïen les tenalles del cafè.

I, encara, Gràcia Fària. La sola evocació d'aquell nom bastava per fer tornar vermell Joan. Com havia estat que, al cap de més de quinze anys aquella dona entrés en la seva vida, amb la seva corona de cabells roigs, la seva pell blanca i les seves formes opulentes? Quan havia entrat al seu despatx la veïa exactament com aquella tarda de diumenge al Liceu, entre l'estridentia de "Parade" i ~~de~~ ^{de} ~~gigantes~~ ^{gigantes} de "L'Espectre de la Rosa". Quin edat devia tenir? Veïava la quarantena, segurament, però era, prescindint de l'edat i de les ratlles finissimes que començaven a renequir-li els plers dels ulls i de la boca, la Dona, amb totes les seves arts seductores, amb la seva veu una mica aspra, com aquella noia del "Pay-Pay", amb el perfum violent i canalla que devia anarapat a la bell ~~no~~ blanquinissa com una emanació natural. Tots els somnis sensuais de l'adolescència, les tortacions inexplicables de les primaveres remotes es feien carn davant de Joan Portabella en aquelles dones que traspassava amb aire agut i amb un pat somniure conjungit als llavis el dintell del

seu despatx. L'havia aollida sense fer la me' peteta al·lusió a la intimitat que un dia havia existit entre ella i el senyor Jaume Portabella. Després se n'havia fedit. Li semblava que si hagués desatenció els dos d'una manera electiva aquella revelació que tingué al saló de descans del Liceu, feia quinze anys, els fluids sensuals que emanaven del cos de Gràcia Farià haurien quedat abortats, truncats, abans d'aconseguir-lo. Mentre ella explicava el motiu de la seva visita - demanar un suplement d'informació per a un expedient que Joan seguia a un funcionari parent d'ella, - i s'estenia en detalls que acreditaven la ~~seu~~ innocència de l'ineculpat, ell respirava aquella flaire canalla i ressequia les línies rotundes d'aquell cos fet per al plaer, una mica fatigat pel gaudi però ^{sempre} ~~sempre~~ tens i dispost a reprendre la lluita.

- Es com si fos fill meu, sap? - explicava ella. - L'haig de protegir i orientar. Em costa molt diners. Es clar, ell no té pares, pobret, i jo sóc vidua i sense fills...
 Calgui interposar una galanteria sobre l'edat de Gràcia. Ho sabia, ella, que Joan l'havia vista, quan era l'~~amant~~ ^{amant} del seu pare, al Liceu? Bé havia de suposar, de totes maneres, que quan Jaume liquidà segons les instruccions del difunt aquell "ménage" irregular del seu pare, l'altre fill se n'havia assabentat. A ella tant li feia. A la seva edat, amb un pensament regular, desembarassada del marit i dels amants, encara tenia la preocupació de comprovar si els seus enrisos requien tenint la mateixa eficàcia que anys enera. Conservava el gust pels homes atlètics, de cara bruna i cabells negres, que un temps havia estat a punt de cortar-li algun maldecap seriós. Quan veié Joan, decidí d'enfrontar-li tota la bateria de la seva seducció. Fet i fet, era la Gràcia Farià de vint i quatre anys, amant discreta i interessada d'un fabricant esplèndid, la que ara guanyava la batalla, la que rebia en el seu pis respectable del carrer de Corsega el jove tinent d'alcalde "per donar-li una tasa de te", i la que li feia conèixer amb diminutius carinelons i sàvies carícies

el tírbol reguit de l'incest. Un incest fora de les regles del temps i de la llei, però al capdavall un incest, com si ~~encara~~ hagueres de presentar-se d'un moment a l'altre, interrompent aquells sospirs i aquells mossecs la figura ^{congestionada} del senyor Jaume Portabella, l'amo del pis.

No, Gràcia Fària havia d'esser embornada d'aquell album secret dels records que r'escaïen somnient i que, al capdavall, eren un homenatge a Claudina, perquè cap d'aquelles dones variades i tendres, que havien sabut vibrar amb una nota ben diferent cada una en els braços de Joan, no havia pogut substituir ni un ^{sol} moment ni atenuar en un bric l'amor de Portabella per la seva nul·la. Merçs, encara, anel·lar-se en el seu cor o perpetuar-hi amb li ^{llavor} ~~sent~~ del deng, com aquella dona perfecta i impossible que ara es forava a dormir.

Densà la punta de la cigarreta al caner dret, si no era pel famul ridícul del "sereno" i el dringar de les claus del vigilant que se n'anava a conversar amb un parell de xofes de taxi estacionats al davant del Ritz. No, el seu cor s'havia evadit, en cada una de les seves infidelitats, del llet d'atrac on trobava satisfacció la seva carnalitat, per mantenir intacte i sense mixtura l'amor per Claudina. Era com, abans de casar-se, quan es trobava amb Merç ^{carinal} (a casa de la senyora Gertrudis Merç). Una altra figura que s'introduïa de tras cantó en els seus ~~seus~~ pensaments, i que massa sovint es presentava per recordar-li la seva experiència. En tot cas, amb Merç tenia la consciència tranquil·la. No era pas ell qui l'havia fet entrar de mecanògraf a l'Ajuntament. Va caler ho quan l'expedient fou dut a l'aprovació del Consistori. L'havia protegit un altre regidor, que segurament ni sabia que aquella noia fos coneguda de Portabella. Merç havia estat a punt de casar-se però no s'havia casat. La seva mare s'havia mort i ara ella vivia tota sola amb la germaneta, que ^{ja} tenia dinet anys i es preparava per entrar també un dia o altre a una oficina pública. Merç havia deixat definitivament l'ofici de manicura i ara ~~era ella qui~~ es feia malbé les ungles en un despatx de l'Ajuntament per quaranta cinquanta duros al mes, Joan l'havia vista unes

quantas vegades per la casa de la Ciutat; li havia dit quatre paraules bonals. Sabia, però, que ella feia man-
i manegues per aconseguir d'entrar a la seva secretaria particular. Anava el nas. Establir una intimi-
tat massa seguida amb Mercè era perillós. Ell ho sabia de sobres. De passada sabia que Mercè era
fenas i que ~~sej~~ duria a terme el pla que s'hagués triat. Sospirà. Que difícil era entendre les
dones i ~~sej~~ prevure els seus actes!

Es ~~sej~~ girava una mica d'aire i ^{hoan} senti la pressió a través de la bata i el pijama. Era hora d'anar
a dormir. Entrà i va tancar el balcó. Al dormitori només li havia encès el llumet del seu
costat de llit. Claudina ja era acotxada i respirava regularment com si dormís.

Va treure la bata i es ficà al llit sense fer pressa. Estirant el braç, va apagar el llum.
En les tenebres de la camba, al seu costat però molt distant, com si el llit de matrimoni fos
immens com un desert glaçat, hi havia Claudina, el cos meravellós de Claudina; també, despert
o adormit, el seu esperit, aquella serenitat inalterable que a ell no l'assenyava, aquell equi-
libri sense oscil·lacions que de vegades semblava absència total de sensibilitat i de comprensió.
Com era l'ànima de Claudina? Abans, però, caldria ~~que~~ saber si existia l'ànima. Evocà les
seves preocupacions d'infant, en acotar-se i resar les velles oracions que li havia ensenyat la seva
mare:

A aquest llit me paro
set àngels hi trobo...

Li havien ensenyat a no tenir por de cap mala cosa, a encomanar la seva ànima a l'Àngel de la
Guàrdia que veïllava a tota hora del ^{dia, durant tota la vida,} ~~la vida~~ per ell, a invocar el Pare que és en el cel... Els
pecats eren ofenses mortals a Déu i calia penedir-se'n després d'un examen rigorós. (on era l'ànima?)

S'estirà voluptuosament entre la suau flocor dels llençols. Va apropar-se de Claudina per
besar-la, com cada nit abans d'adormir-se. Mentre avançava el cap damunt dels crins va allargar
un braç i topà amb l'esfera d'un pit, rodó i marri com una cirpula. El desig, instantani, li

fretejà la pell. Els seus llavis toparen amb furia damunt els de Claudina. La fina seda que cobria el seu cos fou matxucada per la barbaeria de l'home que cercava una altra seda més llisa i que onegja amb la respiració.

Claudina no devia dormir. Tant se valia. La perfecta estètica de la cobirana rebia l'homenatge i sofria els insults del ríbdit fidel i de l'adorador exaltat. Els seus membres ben proporcionats, fets per a desvetllar l'instint de l'home i satisfer els seus desficiis i concebre i alletar infants meravellosos, eren ballés i sense força. El foc passava pel damunt d'aquella figura de deessa sense consumir-la ni abandonar-la. La muralla de glas, prima, transparent, invisible i impalpable, es dressava davant de l'ardència del masculí.

- M'ertimes, Claudina? - La pregunta, totes vegades repetida ara tenia un tremolor de desesper.

- És clar que t'ertimo! No ets el meu marit!

Era una bona noia barcelonina, que sabia que la fidelitat i l'amor - més aquella encara que aquest - eren condicions obligades per a la vida de casada. Per res del món no se li hauria acudit de ~~haver~~ mancar-li, ni que fos en pensament. Veia els films i les comèdies, llegia les novel·les en les quals l'adulteri prenia una part preponderant sense ~~ni~~ imaginar-se que allò podia ésser un reflex de la vida real. Sabia que la infidelitat masculina era una cosa ^{aproximadament} inevitable, perquè en les converses familiars i en la seva observació personal n'havia adquirit el convenciment. Inevitable i sense gaire importància. La de la dona, en canvi, la destituïa immediatament del seu prestigi, en feia una ferduda.

- És clar que t'ertimo!

Abans d'adormir-se, pel pensament de Joan passaren, en un carroussel desbobat, els cabells roigs de Gràcia Fària, els ulls negres de la Vedette, la pell mat de l'artista sudamericà, les

rimas afegades de la propagandista política, els llavis ^{ben} maquillats de meric, clamant un fons sonor fet de ~~sucessos~~ melodies enjogassades de Beethoven i de geometria polifònica de Strawinsky.

2. - Aquell estiu

On eren aquells temps idíl·lics que entre Madrid i Barcelona en port ininterrompud de discussió i de prometerces passava en una conent ininterrompuda? On eren aquells viatges triomfals dels Presidents Alcalá Zamora i Azaña a Barcelona? I aquells trens especials per anar a lliurar a un Madrid deferent la voluntat de Catalunya?

Tot llegint el diari, Francesc ho pensava. Les hores exaltades de l'abril del 1931 eren molt lluny. Catalunya havia adquirit la seva autonomia, després de moltes discussions i negateigs. La Generalitat havia esdevingut un govern amb unes facultats efectives per bé que limitades. Però mentre tant les dretes i les extremes esqueres es separaven de la República. Hi havien revolucions marxiques i revolucions proletàries, efímeres com un foc d'erenells, i que obligaven a la repensió i enfondien encara l'abisme que separava les dretes i les forces proletàries dels republicans governamentals. Els partits eren joves, ^{tot just} ~~sempre~~ de formatare quan el havia caigut a les mans la imprevisible rifa del 14 d'abril. Sense haver-se disciplinat en l'oposició es trobaven al poder. Una allau d'ambiciosos sense talent i de ^{polític recelosos} ~~gambesistes~~ envaïa les aringudes del govern, per allunyar-ne els novvinguts. ^{Tota aquella gent vidanera} ~~només~~ aconseguiren d'entrelancar els esforços siners dels homes que sentien la responsabilitat del lloc que ocupaven. Dividits al ^{corat} ~~cor~~ d'un proletariat desafecte i ^{enfrent} ~~d'en~~ dretes

aglutinades per la rancúncia i que agitaven com a bandera de combat la revisió dels articles lli-
citants de la Constitució, els republicans havien estat batuts a les eleccions. Maià havia mort po-
ques setmanes després.

Vilà es sentia una mica decebut de tot plegat. ~~Avant~~ S'havia mantingut pocs mesos en el seu
càrrec ^{oficial} i havia retrobat amb un sorpis d'alienament el seu lloc de gerent de la Societat de Cons-
truccions Metàl·liques. ~~Aggi~~ També allà els temps havien canviat. Entre els obrers i els patrons
del Consell d'Administració semblava que existís una guerra encesa. Les vagues esclataven sense saber
com ni perquè. Francesc restava al seu lloc gràcies a una mena d'equilibri inestable. Per la banda
burguesa, la figura d'un home de significació republicana tan acusada era una garantia d'influen-
cia prop del Govern. Pel costat dels obrers, Vilà era ^{considerat} un home de bona fe, que havia conspirat i
s'havia exiliat i el sentiment de lleialtat s'afirmava en ells ~~sota~~ al convenciment que més
guanyarien respectant-lo que fent impossible la seva permanència en ~~la~~ direcció.

Sort que, a despit de tot, Catalunya vivia. Catalunya i sobretot Barcelona. Hospitals, grups
escolars, noves urbanitzacions s'enduien ara l'activitat creadora del país. Hi havia feina a
fer. Fornells havia tornat al seu costat, també fatigat i desil·lusionat de la seva intervenció en la
vida pública.

- Aquella Casa és capaç d'emparfar-ho tot! - repetia, quan al·ludia al seu pas per l'Ajunta-
ment de Barcelona. - El lersonisme traspua per les parets. Els que tenen seva tirada per la
betoleria s'hi enverguen de gust i els que són de bona fe es veuen emmascarats sense saber com.
No sé pas com el vostre amic Portabella i ha deixat tornar a enredar, després de tres anys d'expe-
riència.

- Aquesta vegada el lersonisme, com vos diu, és pràcticament fora. Amb la nova llei mu-
nicipal i amb l'equip de gent que ha anat a l'Ajuntament tot ha canviat. Tot canviarà, no

- Hent arribat al govern abans que ens hi poderem preparar, i se'ns coneix prou. Però de totes maneres, amb més o menys bones formes, fem el mateix que hauria fet qualsevol partit revolucionari: en arribar al poder per un cop afortunat de l'atzar: cerca aliances. Si haguess entat la lliga, les hauria cercat a la dreta i ningú no se'n hauria crean d'altre. Prat de la Ribera mateix, quan ~~era~~ fou President de la Mancomunitat, no refusava pas de cercar-se dels cartins i dels liberals. És lògic que ara Macià s'apuntali en els militars, o en els sindicalistes anarquistes, o en els rebassaires, si amb aquestes aliances pot ~~ens~~ per avançar la causa.

Si, el senyor Vila devia tenir raó. Francesc tenia l'obsessió del detall. Volia trobar la justícia intrínseca de cada acte i així el privava de prendre ~~el~~ la distància suficient per veure el curs general que, a despit de les morades, seguia el riu de la política catalana.

- Hi havia un temps que el catalanisme no permetia de ballar altra cosa que cordones, ni l'autoritzava d'anar als toros o de veure una sarsuela castellana. Aquella època és molt lleuny, però encara sembla que molts de nosaltres ens mirem les coses amb el mateix esperit, -insíntia el pare de Francesc.

- Jo crec que una mica d'aquella intransigència ens faria molta falta, avui. Ens estovem massa amb els oportunismes i les aliances. I de passada ens femem que ja ho tenim tot guanyat. Amb aquesta política d'habilitats, no més hem aconseguit que els ocells tornessin a caure a les mans dels frenètics de la FAI i a perdre l'ocasió millor que haviem tingut per fer-ns-els nostres.

Si, era difícil evadir-se de la política. I més aquell estiu feixuc d'amenaques i d'esdeveniments. Amb els diaris escampats damunt la sena Taula de treball Francesc interrogava el dentí. Semblava que, com l'any 1917, aquells mesos estivals haviem de marcar la revolte de Catalunya contra l'estat espanyol i que, com aleshores, aquest moviment aixecaria la bandera de l'alliberació

contra un govern sense autoritat. Aquell ^(obscur) Senyor Sanyer era un digne continuador d'aquells innumera-
bles cabdells liberal, conservadors o liberal-conservadors que serviren per tota la continuació de la monar-
quia. Dincl i dincl, trenta quatre. Seria això un pasagi?

L'origen del conflicte gairebé estava oblidat, perquè no era pas allò el que comptava, sinó el plet que
desava enfront de la República caiguda en les mans dels lerrouxistes i els reaccionaris de Catalunya
autònoma que seguia fidel als homes i als principis del 14 d'abril. No era ~~apud~~ pas per aquella
Llei de Contractes de Comerç que donava satisfacció a la cridòria rebassaire que els catalans afetarren
els punys i estaven disposats a una resistència armada. Era per mantenir el principi de la sobirania
del Parlament, per contradir el veredict del Tribunal de Garanties que havia anul·lat la Llei, per
demostrar a les dretes que a Madrid desitjaven emparar-se del poder que la Catalunya espanyola
no volia acceptar aquella falsificació de la República.

Ja comprenia que no era fàcil que tots els catalans s'ho mirassin des d'aquest punt de vista. Hi
haviem aquells propietaris esquilats, que es veien explotats per endavant de tot el que els corresponia
segons els vells contractes i que se'n anaven a demanar justícia a Madrid. Hi havien en joc inte-
ressos, i quan aquestes parlaven ~~en~~ llur veu era tan exortadora que no deixava sentir a la ve-
gada els clamors de l'ideal ⁿⁱ els imperatius de la justícia.

Françes recordava les discussions que havia tingut amb Xavier sobre aquest tema apassionant.
- Els rebassaires! No em diguis que la causa de Catalunya va lligada amb els rebassaires! Són gent
egòista, interessada, que exploten els treballadors que tenen llogats, i que moltes vegades són més rics que
els mateixos propietaris, - protestava Forcada. - Després, si els propietaris han reconegut a Madrid
no hem fet més que imitar el que van fer ells ja en plena República, una vegada que les disposi-
cions d'una autoritat catalana no els agradaven prou.

- Ara no es tracta pas de si tenen raó o no en tenen. Ara és un plet polític que fora davant per

davant Catalunya i Espanya, Barcelona i Madrid. No podem triar el motiu.

- Mentrestant ~~que~~ la mare a aquest any no tocarà ni una centims de les terres de litges, - s'exclama-
va, mig seriosa mig rient, Laura. - Vostè creu que així està bé?

- I que està quise bé que la terra, que ningú l'ha fabricada, perquè éres llogada i que mentre la
seva mare s'entà a Barcelona sense fer res el pagès treballi per ella tot l'any?

- Uii! El pobre rebassaire! - es burlava la noia.

L'enginyer s'havia acostumat, sobretot després de la mort de la seva mare, que havia clarfet ~~quasi~~ la
vida de llar de casa seva, a anar a casa de Xavier. ~~La noia~~ Molt sovint hi trobava la ser-
vana del seu amic. S'havia fet molt amic amb Laura, i sovint pensava que la presència de la
noia era un inventiu ~~podria~~ ^{per} a les seves visites.

Després de robar, aquell vespre, hi tornà. Era un paneg molt curt, perquè els naixements neces-
saris havien obligat a Forcada a canviar-se de pis i ara s'entava a la Rambla de Catalunya, prop
de la Diagonal. ~~Així Carme i els moments de no anava a passar una mesada a litges amb els~~
~~avis i Xavier els acompanyaria~~ Les porteries encara no estaven tancades. En aquell barri de
cases mig buidades per l'artiu, ~~es formaven~~ ^{polític} kantúlies que tenien per nucli principal els porters ^{o els}
advocats que escampaven per la voravia la dependència i un cercle de cadires. Francesc pujava pel
mig del Paneg Central, sota l'ombra ~~del~~ la volta dels fil·lers que donaven una penombra íntima a aquells
Rambla moderna, tan diferent de caràcter i de vibració de la vella, de la decel·lo, però que per a
ell tenia tants records enterrats entre la grava sempre remoguda ~~per~~ per les pluges, sota el panel
de ges i els troncs grisos dels arbres.

Trobà a Xavier que acabava de robar i encenia una cigareta. Prengueren cafè, mentre Carme desai-
borcixia en l'interior del pis, atreta per uns flors inquietants. Parlaren de les coses del dia.

- Saps si s'ha pres cap acord, després de l'anul·lació de l'Acte pel Tribunal?

- Demà es reunirà el Parlament i em penso que tornaran a votar la llei, tot com estava.

- I després, què? És la guerra?

- No pot dir-ho ningú.

Hi haque un silenci. Xavier insisteix:

- M'agradaria tant saber for endavant què pot passar! Carme i els menuts han d'anar-se'n a passar una temporada a l'itge amb els meus pares i en tot cas els farà ~~for~~ anar hi abans. Allà sempre estaran més segurs. A mi, ja calps que m'he inscrit als grups de defensa que organitza Palestra...

Ho deia amb una mica de tremolor a la veu, com si s'excusés d'haver de ^{parlar d'allo;} ~~parlar d'aquella cosa.~~ Francesc sabia què volia dir. I endevinà tot el procés que s'havia operat en l'esperit del seu amic.

- Et felicito! Sabia de coses que tu no m'has venudes el problema de Catalunya tal com es planteja ara i no pas els fets concrets que l'excavonen originen. ~~Si~~ Si no fos aquesta ocasió, d'altres en sortirien. No ens venem decidits a plantar cara, a Madrid afluiran. Si no ho fan... Serà la primera vegada que Catalunya oposi unes forces organitzades al poder central. Ens trobarem com a soldats!

- Millor que no passi res, - murmurà Xavier.

Perquè era felis li feia for aquella turbonada, que podia des canegar sense saber on i desfer tota la fràgil construcció que abrigava el seu benestar. Per damunt del seu egoisme de propietari i de la seva for d'home felis, havia sentit, ^{tanmateix,} (que en aquell moment, enes catalanista obligava a alguna cosa i s'havia inscrit - for al que for :

Guardaven uns segons de silenci. Pels balcons oberts es sentien els tranvies i els cotxes que passaven i del fons del pis arribaven de tant en tant els crits flors desesperats del menut que tenia ~~un i un altre~~ ganes de dormir i no arribava a agafar el son.

- Avui ha vingut Joan a veure'm. Molt roïnt ve a visitar-me, - comença Forcada.

- Com a metge o com a paraset?

- Les dues coses. Com un paraset que de fantasia for metge, sense traïr el secret professional el diré que

Portabella està molt amoïnada. Tinc la impressió que el seu matrimoni no és un model de comprensió mútua. Em penso que tots dos s'han enganxat i que ara en tenen la decepció.

- Hi semblen estimar-se prou. Claudina és una dona bellíssima i ~~Ben~~ Joan també és un galant miryó. Vistos per fora, qualsevol juraria que han d'ésser molt felisos.

- Es veu que no en són, doncs. Saps que li passa, ara, a Portabella?

- Què li passa?

- Doncs que té por de venir, arrossegat a ésser infidel a la seva dona. No, no riquis. Perquè ell ara té la ~~certesa~~^{seguretat} que si aquesta vegada cau en aquesta temptació no s'en podria desprendre ~~mai~~ i que després els seus conflictes conjugals no podran resoldre's mai més.

- Aquesta vegada? Ja n'hi han hagut d'altres, doncs. I perquè té tanta por, ara?

- M'ha explicat que es tracta d'una noia que ja coneixia de solter i que ara se l'ha trobada a l'Apuntament. La té a la seva mecanògrafa, però ell jura que no li ha intervingut per res, que ha estat ella que ha fet tota mena d'eforts per apropiarseli fins que ho ha aconseguit.

- I ara, què? Li fa l'escena del ~~cas~~ ~~cas~~ de la dona de Putipar? No se veu el nostre Portabella deixant-se estirar la capa!

- Precisament. Entic que ella s'insinua, d'una manera molt hàbil, això sí, i que ell sap que la seva virtut és molt poc resistent, l'home es veu la desfeita segura.

- Perquè t'ho ha vingut a ~~contar~~ contar, tot això? Vol que li facis una recepta contra les seduccions?

- Ha vingut a demanar-me ajut i consell. M'ha dit que volia venir a veure't. Però que abans volia que tu jo tantejés el terreny. Com a metge, ^{ell creu} ~~saps~~ que tot m'estic formés.

Francesc s'alarmava:

- Què? Per què has de tantejar-me? Que no m'embotiqui a mi en les veves històries de faldilles!

- Ja veuràs... L'home ha trobat una solució senzilla. Abans de recaure en aquest parany que li armen la mecanògrafa i el seu temperament voldria veure si pot derivar el perill damunt una altra persona. / He pensat en tu.

- Gràcies! És una prova real d'amistat, com hi ha món!

- No t'esveris fer endavant. Primerament, ^{dir que} no es tracta de cap mala noia ni de cap vampíressa profes-
sional. És una noia intel·ligent, discreta, bonica i afetuosa. Després, tu ets solter, sense compromís de
cap mena, i encarregar-te del paper de parallamps no et pot dur cap disgust ni ~~fer~~ altre repte.
tentar-te altre perjudici que el de perdre unes hores i comprar de tant en tant una capsa de bombons.
Si la noia veu que Joan ostensiblement la ~~fa~~ empeny cap als teus braços comprendrà que amb ell no
hi ha res a fer. Tu aleshores, si t'interessa, aprofites l'oportunitat o bé t'hi demostres d'una manera
elegant. I ja està.

- Sí, i ja està! Em fas molta gràcia, amb la naturalitat que ho expliques. Per quins set anys ha
hagut de fixar-se en mi per fer aquesta feina? No té cap altre amic, que ~~potser~~ i hauria vingut ben
content a fer-li de parallamps, si la noia en qüestió és tal com diu el prospecte que tu li fas?

- Recorda-t'hi del nostre vell pacte! - bromija Xavier. - No ens hem d'ajudar sempre! A més, m'ha
semblat comprendre que és per la mateixa estima que deu a la noia que no voldria vendre-la massa
traspasant-la a un qualsevol. ~~i que~~ Tu ets un home de primer ordre que li compensaràs de totes la
decepció soferta.

- Quina pinta! - exclamà Francesc. - Ja em sentirà, quan em vingui amb aquesta ambaixada!
Arribava Carme, que havia aconseguit fer adormir el nenut, i canviaren de conversa. Les grínies
dels infants, les incidències de la vida ~~amb~~ barcelonina, les repeses dels cinemes i les temporades
estiuenques de teatre el forniren temes abundosos i variats. Pla rejaren una cortida per disabte a la
nit.

- Laure també vindrà. La t'he ben conquistada, - declarà la dona.

- I encara s'exclamarà que no té dot de deducció! - intercalava Xavier, intencionat.

- El que passa és que ets solter, quan passen de la trentena, a cada any que ~~fa~~ foren de més
es tornen més interessants perquè són més difícils de pescar. Si jo no t'arriba a ensofís abans dels
trenta, rai! Quan en té vint, Francesc?

- Jo? Pel feher en vaig fer trenta tres. Vol dir que ja tinc els esperons massa durs?

- Una mica. Si tarda massa a decidir-se, només li espera la mort del pollastre: a les mans de les minyones. A veure quan farà un cop de cap!

- Si tot, els matrimonis sortissin així, rai! - feu un ample gest que ho assenyalaria tot, els molles deques confortables, el paper aplege de les faretis, el quatern, i sobretot, marit i muller. - Però això és l'excepció. Cada dia se'n veu gent que no s'entenen, de parelles malavinguudes, que cada un fa el salt a l'altre, (pel seu costat).

- Perquè els matrimonis felices, com les nocions felices, no tenen història, i de vegades fins i tot tenen por de d'exhibir massa llur felicitat.

S'acomiadaren. De retorn a casa seva, Francesc pensava en aquella estúpida proposta de Joan. Es sentí amenaçat en la seva aquiescència tranquil·litat. Havia anat encastellant-se en la seva eixorquida sentimental i li feia por sortir-ne per deixar-se anar al gral de les onades, en la mar de la passió i del sexe. La solitud no l'impressionava gens. S'hi trobava bé, i es sentia fort en la seva musculatura i en el seu cervell, sense necessitat d'entovaments amorosos. Casar-se... No en sentia cap necessitat. Pensà en Laura Forcada, en l'oval Joan del seu rostre i en les línies rotundes del seu cos madur. No, no sentia la necessitat de casar-se ni d'estar enamorat.

L'endemà, a la tarda, es trobà amb Xavier entre la gentada que envaïa el Parc de la Ciutadella. La sessió solenne del Parlament havia estat voltada de tota la preparació necessària per donar a la veu que havia d'expressar la voluntat catalana tota la seva resonància. Botigues i despatxos tancaven per associar-se a la magnitud de l'acte. A la Plaza d'Armes, emfilats a dalt dels arbres i dels faneles, aixecant el cap cap al balcó ~~la~~ principal del Palau del Parlament, empenyent-se en una expectació carregada de notícies censurables i d'averanys gloriosos, dependents i fetets burgesos, obers i modestetes aclamaven el President Companys i els parlamentaris que arribaven.

- Din que els diputats de la lliga també volen assistir a la reunió per oposar-se als acords.

- Que gosin! S'en paron l'entella! - exclamava un xicot encès de cara.

Francesc senti una vaga angúnia. Allò no era pas liberalisme. En aquells moments, tanmateix, ^{va dir-se,} no era pas un simple problema de parlamentarisme el que calia resoldre, sinó una posició que podia ésser heroica i tenir unes conseqüències feixugues de gravetat.

- Ja em veig amb el puell al coll contra els exèrcits del temps sempre! - bromejà Xavier.

Es produí un moviment d'expectació. Havia arribat un cotxe amb el senyor Abadal, com a representant de l'oposició. Hi hagueren dos o tres cinto horts, enmig d'un gran silenci, i el vell diputat entrà al Parlament.

- L'han enviat a ell sol, - comentà Francesc. - És un acte de valor cívic, no es pot negar. Quina distància, de totes maneres, d'aquet fafer d'ara al de president de l'Assemblea de Parlamentaris, l'any 17!

Sempre aquelles evocacions! L'analogia de les situacions no li fugia del cap. Si no que aquesta vegada aquella meravellosa unitat del poble ^(en aquell any dinet) català no existia i un abisme de recells i interessos s'enfardava entre dues meitats hostils de Catalunya. Allunyat aquest pensament importun com un mosquit que tornava de tant en tant a amoinar-lo. Xavier va dir:

- Joan ~~diu~~ que suposo que ha pogut assistir a la sessió. Ja em ho explicarà. I ha excusat de no haver-nos pogut trobar invitacions, perquè diu que anava a aranya eterna-cabells i s'ha quedat sense.

- Ja t'ats que m'agrada més estar entre la gent, fent de públic de debo, de poble, com es diu ara. (qui, ^{tomata} t'ha parlat d'aquella recepta que volia que tu li fessis i que jo li executés?)

- M'ha dit que ja t'en parlaria. Val més que t'ho expliqui ell, perquè jo no puc intervenir-hi més. Encara podràs pensar ar-te que hi tinc comissió.

Passava el temps. El públic cridava, cantava himnes, escoltava oradors improvisats que parlaven des de dalt del roble d'un fanal. Al capdavall, la reunió s'havia acabat. Uns aplaudiments breuets amenyaven la sortida del President de la Generalitat, del Govern, del diputat. Entre la riu-

da de la gent que desfilava cap al túnel de Sant Joan els automòbils oficials, s'obrien pas amb dificultat. Francesc i Xavier caminaven de contat, pas a pas, escoltant els comentaris.

- El Parlament ha tornat a votar la llei d'una manera idèntica. Que tornin a declarar-la anti-constitucional, si volen!

- Els diputats catalans s'han retirat dels les Corts de Madrid per protestar del fall del Tribunal de Garanties.

- Els diputats bascos també.

Sentiren una veu que els cridava:

- Ep! Vilà! Forcada!

Varen tornar-se. Per la portella del cotxe que anava a fer de processó, Joan els cridava. S'eforçaren amb treballs al cotxe. Ell obrí la portella.

- Pugen!

- Tinc el Wauxhall a la Plaza de Sant Jaume, - indicà Francesc.

- Jo també hi vaig. Pugen.

La seva corpore, en retirar-se per deixar-los pas, deixà veure als seus dos amics una figura benemèrita que omplia un recó del seient del darrere. Uns cabells ~~de~~ de color ros cendrós que contien d'un capell sense pretensions, un cos envolt dintre un ventut clar de mànegues curtes, uns ulls blaus i candids els aollinen amb una palbra tímida.

- Siem, - Joan els feia lloc al davant del pass. Hi seguí Xavier i Francesc s'estimà més de ^{prendre lloc a} ~~seure a~~ la banqueta.

- No ~~la~~ coneixen la nova curatòria? La senyoreta Mercè Caminal, molt treballadora i molt senyora. Els meus amics Xavier Forcada i Francesc Vilà, el metge de creatures i l'enginyer més formal de tot Barcelona. Dues persones importants de debò.

- molt honorada, - Mercè els allargava la mà, menuda i fina.

Mormolant uns mots de polidoria, Francesc l'examinava de cua d'ull. Es a dir que aquella era

la famosa temptadora que amenaçava de fer trontollar d'una manera gravíssima la virtut de Portabella?

No semblava pas tan perillosa, amb el seu aspecte càndid. Va pensar:

-Tot flegat, si a mà no ve, són il·lusions d'ell. Aquests conquistadors imperients no poden mirar-se una noie que no espensin que està morta dels seus ossos.

Juan mentre tant explicava la reunió, el discurs de Companys, les intencions de les minories, el paper del senyor Raimon d'Abadal.

-Ara la cosa està així. De Barcelona n'ha sortit el repte formal. Què farà Madrid? L'acceptarà i tirarà endavant en el camí de la ruptura, o bé encaixarà i no dirà res?

-Es més fàcil que hi hagi trencadina. Dir que els diputats catalans i els bascos i han retirat de les Corts? - preguntava Francese.

-Es clar que sí! D'in dia, nois, quin dia! D'ensà de la proclamació de la República que no havia sentit allò que es diu viure la història. La història de Catalunya torna a existir, les dates glòries i s'arregleren amb lletrie de loc...

-Xavier, que hi enten, et dirà que tenir història no és cap garantia de bellesa, tot al contrari, - exclamava Vilà, - No és això, nois?

-Sí. A mi em fa una mica d'angúnia ^{perjar} ~~aber~~ com s'acabarà tot això. Una guerra civil no em fa gens d'il·lusió.

-Sí hi fos, seria per anonegar les mares de tota la península. La reacció popular és magnífica a tot arreu. Recorden-vos del 14 d'abril. Com aleshores, Catalunya arà la primera a redreçar-se i tot hom seguirà.

Juan estava radiant en la seva seguretat. Veia estesa entre les tenches de l'edifici una teoria inacabable de dates resplendents, remorses de banderes ^{al vent} i de cançons, que posaven dalt dels nivells el nom de Catalunya.

El vehicle havia sortit del Parc i ^{pel carrer de la Princesa i de Jaume I} ~~per tot de carrer baixos~~ es dirigia cap a la Plaça de ^{la República} ~~la Princesa~~.

Un cop a dintre del vestibul de l'Ajuntament, Portabella baixa del cotxe i els altres se quiren.

- Haig d'anar encara cap a dalt, que tinc una reunió. No, vostè no cal que vingui, Mercé.

Ja i en pot anar cap a casa. Segurament el senyor Vilà serà tan zelant que l'acompanyarà en cotxe. - Tencia a punt tractar-le de vostè, i d'home que ningú no podria entendre. Ella i hi havia adaptat tota gent, sense la més petita protesta, somrient com sempre.

S'adreçà als seus amics.

- M'eu vaig desaparar. ~~Però~~ Ens hem de veure un dia d'aquests tots plegats. Demà ^{us} ~~us~~ telefonare.

- Segurs per quins encàrrecs, no cal, - li advertí Francesc.

El seu amic posà una cara una mica confusa, però aviat es refeu. Els allargà la mà.

- A reveure, dones! I perdoneu-me, eh, nois? Records a la Carme i als petits.

Se'n anava cap a l'ascensor. Mercé quedava balplantada entre Francesc i Xavier, mirant-els de reüll. ~~Així aquells van els dos amics de l'ànima de Portabella?~~

Després d'una lleu vacil·lació, Francesc es posà a caminar cap a la sortida.

- Si vol venir cap al meu carretonet, - indicà a la noia. - Cap a on viu?

- No el molesto pas? Puc agafar el tramvia perfectament.

- Deixi' estar! En un cop de cotxe la porto allà on vulgui.

Senti la necessitat d'èsser galant.

- Permeti'm que m'aprofiti, una vegada que he dur en el meu cotxe una noia que és bonica.

Anirem una mica estrets, de totes maneres.

- A mi em deixes a la Plaça de Catalunya. Haig d'anar a fer una visita al carer de Vergara.

Mentre el cotxet enfilava la Rambla, plena de pariejants, de grinyols de tramvies, de crits, de venedors de diaris, de llum i de flors, tots tres anaven pensant en els problemes que els amoinaven. Per Mercé, l'únic problema era saber com podria fer-ho per tornar a fer-se amb Joan. Francesc sentia al seu costat la suau pressió del cos de la noia i estava aminorat per les complicacions que podrien derivar-se d'aquell primer contacte. Xavier Forcada pensava en els esdeveniments d'aquella tarda i es repetia el seu angorixat: Què passarà?

3. - Francesc s'excita

Les catalans sont des gens un peu pendards, qui aiment beaucoup l'escouffeterie et se font un plaisir de la chasse à l'homme.

Vauban.

- No veus, tanta por que t'enies de catàstrofes? No ho passat res.

Aquell vespre)

(Estaven aneguts a la terrassa del "Or del Rhin". El granissat de cafè s'enfilava per les palletes

i gracià a l'atòmac per transformar-se tot seguit en suor. Quina calor que feia! ^{El pensament evocava} ~~una~~ ^{la} delicià d'abans-se)

a dintre l'aigua, ajejut fent el mort, o bé llançant-se a tallar els "colls" que es cometen, amb

grans farbalans d'escuma, la platja assolada.

- Millor. No ho passat res. Demà passat, sens falta, flego al ram i m'ien vaig cap a Sitges. ~~La~~
Comme m'ha escrit que petrer no hi ha tanta gent com l'any passat, i així es una gran cosa.

Si hi vaig ~~avet~~ de pressa, encara podré atrapar tota la Ferie Major. No has vist mena la Ferie ma-
jor de Sitges?

- Dem enies ^{cons} aquella sardana de "La processó de Sant Bartomeu", no?

- Si, el mestre Català és sitgetà. Ll'artime que d'insà de la Republica ens queden a dema la
processó i el ball de la Moixiganga! Troben que són massa concessions al tradicionalisme reli-
giós. De totes maneres, sense la processó ni la Moixiganga hi han coses que fan bonic, emana: el
cartell de l'os de de la punta, els balls de diables, ^{els de} (Bartons, gitanes, candelots, fustrets, que se'jo!

La sortida d'ofici, el ^{mateix} dia de Sant Bartomeu, que abans ~~se~~ ^{anunciava} ~~se~~ els programes oficials com
una "estrumentera algarabia". Els gegants i els nans ~~de~~ de la vila i els que venen de convidats,

com el Drac de Vilafranca, que corren els carrers contents i envolten la Ribera i el cap de

la Vila. I tants balls com vulguis, al Prado i al Retiro i al Kiosk i a Terramar... Per que

no veus a pensar un parell de dies, o una setmana encara millor, amb nosaltres? Sabries

que és el llevant de Taula i la Matinal, podries conèixer tots els recors de la Punta, des de l'Ajuntament fins al carrer de Fonollor, veure el Mar-i-Cel per fora i el Cau Ferrat per dins, travessar de part a part la nostra Cinquena Avinguda i el carrer d'en Bosch, amb les seves parets florides. De passada, podries banyar-te a la Platja d'Or.

- Te'n vas ara tenir títol publicitari i tot. Aviat us trobareu el carrer envaït de gangsters i de ~~de~~ d'estralls, de cinema, de banquers en ballita i de milionaris quillats i un dia us desapareixerà el Mar-i-Cel i el Cau Ferrat i Terramar i fins i tot Sant Bartomeu i el ball de Bartons, per anar a muntar una gran platja a Califòrnia o a la Florida. Anen badant, amb els vostres 'slogans'! No, no puc venir, i això que m'agradaria molt. Tinc feina al despatx i si em prene vacances serà a mig setembre. Però faig cada disonable d'escapar-me amb el cotxe fins a di-lluns a la recerca de platges desesnegades que no siguin tan plenes de celebritats com la Terra Platja d'Or.

- De debò no et fa il·lusió veure la nostra Feste Major? Mira que és una cosa única. ^{-Torna a plànyer.-} ~~amb els pagesos~~ ^{de} l'Àstima de Moixiganga! ~~Avant~~ Imagina't uns pescadors de pell abrada, amb uns bigotans enormes, amb uns ventots blancs com unes brues cenyides al cos i després acampant nades fins a genoll i uns pantalons també blancs, lligats a les cames amb cintes de color i que duen al cap uns ~~capells~~ barrets de palla forats de roba amb unes roses artificials. Jo i una dotzena i a mi, n'hi va un, que a mi, ambor del barret de palla duen un casc fet de cintes com una xarxa i que representa nostre lenyor. Les gralles van tocant, amb el tambor, que duen el compàs, i aquells treks galifandus reproduïxen les escenes de la Passió. Has de saber, ho, és clar, perquè oïns no enderivaries pas) (que quan enfilen enlaire, el del casc de cintes vol dir que són els anots a la columna. Però ^{era} ~~es~~ molt interessant. De menut, m'hi encantava, com amb els diables ventots de retall i ~~q~~ amb la cara pintada, que agitaven unes males enormes fetes amb un bastó i una llanua cilin-

diria i que cridaven: "Jo en sóc el diable més xic - que va carregat de tonyes - i treballa a baix a mar - a l'obrador d'en Cassanyes!" o bé interrompien una filípica contra les modes de vergonyades i les noies d'itèl·les a missa amb aquesta felicitació: "Tu que t'expliques tan bé - tindràs una bona sort: - així que jo seré mort - tu faràs de Lucifer". I aleshores, del capdamunt de la masia que agitaven sense parar esclataven piques i trons que esveraven la quietudina.

- No cal pas que diguis ~~que ets un~~ ^{que ets un} ~~ciutadà de cor!~~ ^{ciutadà de cor!} Jo hi he passat alguns dies i fins hi ha sigut al golf a Terramar i he anajat els cent metres a la Piscina. Quan tu eres a París una vegada vaig provar un parell de cotxes a l'Autódrom. Com veus, he quedat prou bé amb el teu poble.

- Bé, però Terramar i la Piscina i l'Autódrom i els gangsters i les ebelles quatre dies no són l'itèl·les, tal com a mi m'han ensenyat d'estimar-la; i tal com jo l'he anajo descobrint quan em feia gran. Llàstima que aquella vila que jo estimava es va esborrant tota el cosmopolitisme i els pijames de colors i els ~~ballos de gran gata!~~ ^{sofars} a l'americana!

Sorpirà i després va xanupar el cafè glacial. Miraven la gent que passava arronzant els peus, els hamques atapeïts, ~~de gran~~ els cotxes descoberts que cercaven la peça pel moviment. Va seguir.

- Ets molt interessat pels teus debuts oratoris. Com ha anat que el decideixis a parlar en públic, i en un miting que tot són "banderillers"? Tu ets una personalitat política, d'ensà que vas estar a l'exili i vas ésser Director General.

- Uè! que en fa de temps, d'això! Ningú no s'era recorda. Saps per què prene part demà a aquest acte? Perquè és una cosa popular, adreçada a la joventut. M'he decidit a intervenir activament a la política per fer que el catalanisme deixi d'ésser una cosa verbal i platònia i es decideixi a servir-se de tots els arguments, fins els contingents.

- Escamots? No veus que això pot ésser contraproduent?

- Digueu-ne com vulguis. La violència sempre fa efecte, sobretot als joves. Als contraris també els

en fa. Jo crec que és hora que el catalanisme, el nostre, el que no s'espera davant de cap reforma social ni de cap ideal de llibertat, ~~ha de demostrar~~ que també sap defensar-se i atacar si cal. Si no ho fa així, tota la juvenalla se n'anirà amb el primer agitador que els prometi un programa de violència. Jo se n'hi va. No veus cada dia aquests xicots ^{barbaners} que duen una pistola o una bomba que els hi ha donat un desconegut a la Plaça d'Espanya? Les violències de la FAI, i això que no tenen sentit ni finalitat, exercixen una fascinació terrible ~~contra~~ damunt dels joves. En aquesta època saturada de films de gangsters, ^{fins i tot} ~~tot~~ els atacs a la causa a profit de la causa són exemples perillosos que fan més proclits que trenta discursos. Ens hi hem d'oposar, ni que sigui davallant al mateix terreny. Encarant pinxos davant dels pinxos. Si no, un dia ens adonarem que haurem perdut bones i esquelles.

- Per això et llemes a fer d'orador? No dius tu mateix que fa més l'exemple que ^{trenta} ~~trenta~~ discursos?

- És que hi han unes quantes coses que encara no s'han dit des d'una tribuna pública i jo vull explicar-les. Em sembla que la mera història em donà el dret de fer-ho. Després, és clar, ha de venir l'acció.

- Tot hom et dirà que profugues un feixisme, si utilitzes els mètodes de Mussolini i d'Hitler. Tu mateix, aquests anys passats, ~~no~~ criticaves les temptatives en aquest sentit. Em sembla que tens raó aleshores i no ara.

- Raó! Me estaves d'acord amb els teus principis, ^{tu} quan et vas inscriure per defensar, si calia amb les armes, el Govern de Catalunya? Hi haviem els procediments legals, podies dir, i no era gens ^{i menys per tu,} segur, que els rabassaires tinguessin raó. Afortunadament no ha passat res. El cenyer samfer, tot i mirar contra el Govern, és un governant hàbil que ha sabut capejar aquest temporal. Però si hagés volgut mantenir a la punta de l'espasa el principi de l'autoritat central, què? Valia més, en aquest cas, que hagés topat amb unoble preparat per a la resistència que amb un

canal de bens, com els que l'onze de setembre del 1923 es feien apallissar al peu del monument de Casanova i dos dies més tard es deixaven imposar una dictadura antitatalana. M'ho he pensat molt, he dubtat i he parlat amb molta gent, abans de decidir-me per aquest camí. Ara no reculé, per què ja m'hi sento llesat. Parlaran de feixisme, dius. El feixisme ja el tenim. És el que imposen les bombes i les pintoles i les vagues estripides de la FAI i que a la llarga s'ens endurà a tot, i als treballadors primer que ningú, si no hi oposem alguna cosa més que paraules.

-Tot això que dius potser és veritat, però em fa angúnia que t'emboliquis en aquestes lluites. Perquè no fas com Joan? Discursos ben plens de carbont, de lirisme, cartells de foc que no comprometen a res. I tot hom l'admira com un gran orador.

Va pensar en aquella noia. D'ençà d'aquell vespre que la va deixar en el Wauxhall en baixar a la Plaça de Catalunya no n'havia sabut res més. L'havia tornada a veure? No gosé preguntar-ho directament. Sabria que ~~Joan~~ Francesc no era com Portabella, que tenia un pudor de la seva vida interior que l'allunyava de les confidències d'aquest gènere. Ell, però, tenia gust a saber-ho. No l'havia embolicat indirectament en aquella aventura?

-Parlant de Joan. Què m'expliques? Has vist més la seva secretaria? Va venir-te a veure ell per ~~professament~~ demanar-te aquell servei?

-Sí. Vaig veure'l fa ~~setmana~~ ^{dies} passada. Va explicar-me en tony batèlies que arbara molt prescupat perquè el seu matrimoni no semblava prometre i em va confesar a que li aportés del seu costat aquella temptació amb falduilles i brusa de seda.

-Com a mi, si fa no fa. Què vas dir-li, tu?

-Li vaig escriure quatre línies. Vaig dir-li que semblava mentida que un home com ell, cosat amb la dona més bonica de Barcelona, no tinguerés prou força per resistir el primer trencacolls que se li presentava. ~~Que~~ Com que ell està convençut que totes les dones es moren pels seus orats, no em pot

tenis cap a la vora que ~~el tro~~ ^{el tro} amb certa amabilitat que no es pensí de seguida que és que vol que la dugui al llit. Si molt corcò, aquesta mere' el que té més lluny del pensament és conquerir-lo. O reconquistar-lo, si és veritat que ja el coneixia d'abans que ell es casés.

- I ell, qui va contestar?

- Que potser jo tenia raó, però que jo no sabia el que era tenir l'obsessió de les dones amb ell. És una mena de típic sentit, sensible, que li fa copsar de seguida els graus de vulnerabilitat d'una dona i el seu desig d'ésser... vulnerada. Tot plegat, pretensions de noi maco. Va reconèixer que ~~pot~~ era possible que Merè no el provocés directament ni d'intenció. ^{M'anegua que, los con-fos,} però ~~que~~ ^{si no sabia que} la noia estava ocupada per una altra víctima, qualsevol dia cauria al parany, i aleshores les catàstrofes i acumularien damunt del seu cap i damunt de la seva responsabilitat. Ja veus, xantatge per als nous sentiments d'amistat.

- Així, doncs?

- M'he sacrificat i he tret a passejar ~~alguna diumenge~~ Merè alguna vegada. L'he convidada al teatre, l'he duta d'excursió ^(a alguna platja) junt amb la seva germaneta, ~~de~~ un parell de diumenges. Total res.

- Quin paper hi fa ella?

- Molt amable, i a la vegada discreta. És veus que és una noia intel·ligent. Pots dir-li al costat sense que et comprometi gens.

Xavier comprengué que era inútil voler-li ferre més detalls. També podia ésser que, efectivament, la cosa no passés d'una camaraderia esportiva. Aleshores, o bé Joan exagerava, tal com deia Francesc, o el remei seria incomplet i el perill per a la fidelitat conjugal del seu amic romanria sense. Renuncià a escatir-ho. De totes maneres volgué insistir.

- Ara comprene perquè no vols venir a Sitges! T'entimes més les platges més solitàries. Si li dic a la meua dona es quedonà de pedra. Oh, i la Laura, que et considera una mena de sacerdot de

la vida austera!

- No els diguis res, eh? No fem bromes! - Li dolgué ~~la idea de~~ de cobrir el pensament que les seves excursions amb les germanes Caminels poguessin ésser mal interpretades per Laure. - Et prometo que vindré a passar un cap de setmana amb vosaltres. No aquest diumenge, l'altre. Encara deuria estar a litges, no?

- Em penso que sí. Em prendré deu dies de vacances, complete, aquest any estiu. Potser per la tendor farem una escapada amb Carme a París. D'ensuï que ens vànem casar que ens ho tenim promès. Deixarem els menuts a cura dels meus pares. - Mira el rellotge. - I si haguéssim?

L'airecaren i van emprendre, Rambla de Catalunya amunt, el camí de casa. Anaven pas a pas, conversant de tots els temes que els passaven pel cap. De vegades ^{se'n dir-se res} arribaven fins al ~~lloc~~ monument de Clavé, l'home enorme de la batuta que a la nit semblava evadir-se del seu roble modernista, i altres hores, al moment de separar-se, s'els acudia una idea i emetaven una conversa que durava una llarga estona i que els permetia d'acompanyar-se l'un a l'altre dues o tres vegades fins que es tornaven a trobar al peu del monument.

- Demà és el miting? El feu a Montjuïc, no!

- Sí, al Palau de les Arts Decoratives. Que vindràs? Si vols et passaré a recollir amb el cotxe.

- No sé segur si podré. En tot cas ja fare cap, ~~allà~~ directament, a fer de poble. Suposo que ara que sembla que Madrid ens deixa en pau vosaltres no li declararem pas la guerra?

- No tinguis por. Per culpa nostra no t'hauràs de privar de sentir el llevant de taula ni de veure el cartell de Poes de Sant Bartomeu.

Van separar-se, al capdavall. En anar-se'n cap a dormir, Francesc Vilà pensava en la conversa amb el seu amic. La política que havia triat i la seva freqüentació de Mercè Caminell. Dos penells?

No volgué pensar-hi. Es sentia estranyament excitat, amb una febre de lluita i de vida com poques

vegades recordava haver experimentat. Tenia els nervis i els múscles tiants, disposats a la batalla. Evocà el perfum tan personal de Mercè, els seus cabells rossos, els braços prims però carnosos, de pell blanca i fina, "sophisticated", com les dones que admirava, anys enrere, a la rue Royale i al Boulevard de la Madeleine. Terriblement artificial, però seductora. La veia mig nua en el seu maillot vermell que se li anapava al cos, més jove encara que la seva germaneta, que tot just ara travessava el moment fiellós del quinze anys. Enjogassava, jòiosa, ~~per~~ i a la vegada conscient de la seva bellesa i de l'efecte que produïa. Tractava a Francesc amb la mateixa franquesa sense presumpcions que la seva germana, sense oblidar-se mai del tracte cerimoniós de vortí i de vegades el tractava àdhuc de "senyor Vilà", malgrat les protestes de l'home.

Perill? Les pistoles de la F.A.I., les mirades de Mercè? Valia més no encaparrar-s'hi. Les dues preocupacions el perseguïen, l'ammataix. L'endemà sentia al telèfon la veu de la noia.

— Senyor Vilà? Com està? Molt bé, gràcies. Li telefonava de part del senyor Portabella, que m'ha dit que l'excuses ^{per} que no podrà anar al miting d'aquesta nit. perquè se n'ha hagut d'anar a un acte a Girona. Dia que vortí parla? On és el miting? Allà a ~~Montjuïc~~ l'Exposició? Sí, és molt a prop de casa. M'agradaria molt ~~podria~~ sentir, sí, potser sí que hi vingui.

L'altre fill ^{sechibij} ~~era~~ ^{era} a les planes dels diaris. "Un altre atemptat terrorista. Un tramvia cremat." A l'altre pàgina era un altre assassinat que devia tota l'empremta dels mateixos crims que havien de sang feia quinze anys els carrers de Barcelona. Les pistoles que havia sentit engegar-se amb tota llur cega violència contra les bandes de la Generalitat, aquell primer de maig, ara havien après de trobar la cara dels que es rebel·laven contra llur tirania. Era impossible deixar-se reduir al silenci i a la inacció per aquells por. Francesc veia com envaïa els homes que treballaven amb ell, com arribava fins al mateix Fornells. No. Calia fer alguna cosa, donar la cara. Aquella feina ja havia conversat, d'altra banda. La policia de la Generalitat començava a donar proves de la seva valentia i de la seva decisió d'acabar amb aquella

tiranía. Els homes que la dirigien eren catalans i joves. Era aquell el carrí.

Luan es trobà al vespre davant d'aquell auditori que es cridava, en mànecues de camisa gairebé tots els homes, drets molt d'ells en aquella nau enorme del Palau de les Arts Decoratives en la qual ressonaven els altaveus amb tres o quatre ecos alternats, es sentí una mica intimidat. La calor del vespre i la febre política d'aquell estiu havien encès aquells xivots que volien afirmacions extremes i discursos inflammat, sense rida a la raó ni apel·lacions als sentiments de concòrdia. Però que ho veié amb l'orador que parlà ^(perquè feia reserves de prudència i condemnava els extremismos.) abans que ell, i que fou copiosament entroncat. Luan li tregué el torn de parlar, la calor li semblà insuportable. Es tragué l'americana, s'arromangà les mànecues de la camisa i començà a parlar.

Cridava molt, per ofegar els murmurs que encara duraven després de l'es càndol que havia ocasionat l'anterior discurs. Al cap d'un moment ho aconseguí. Les paraules li sortien llises, sense pinçols, però tenia la sensació que el públic el seguia i que es deixava convèncer pels seus raonaments.

— ... Aquest estiu hem passat una alarma que ha servit per demostrar que el poble està amatent a defensar les seves llibertats al preu que sigui. No ha passat res, però ningú no ens assegura que no pugui passar res més endavant. Barcelona i Madrid no parlen el mateix llenguatge, no poden entendre's. Són l'expressió d'una Catalunya que vol la llibertat i l'avans social i d'una Espanya que malgrat la República torna amb les grans nostes del autralisme i amb l'eclatage dels bagers i dels dies. Hem d'estar a l'aquait contra tota opressió i contra qualsevol amenssa.

— ... I després, hi ha l'enemi de dintre. És la nostra feblesa, el nostre estovament, que ens permet de dir nos catalans i patriotes i d'anar a aplaudir les bajanades que ens duen als nostres teatres les companyies de Madrid i de deixar que l'edició catalana es mori mentre ens ~~assollem~~ assolim de revistes i diaris castellans. És aquesta covardia que ~~ens~~ ens deixa sense defensa davant de quatre ~~murcians~~ ^{murcians} que volen fer la llei als nostres dies, que no reculen davant de cap violència per assegurar-se aquest domini. Ha de durar gaire temps que els sindicats catalans estiguin a les mans dels forasters?

Fer una pausa. Mirà el seu auditori. Entre les americanes, blanques i xineses dels homes li semblà reconèixer, al rengle que feia set o vuit, la brusa ~~a~~ estampada de Meri. Va continuar:

- No podem permetre que ni l'enemic de fora ni el de dintre ens tregui de casa. Hem de preparar nos i estar disposats a imposar la nostra voluntat, la voluntat de la joventut catalana que és la voluntat de tot Catalunya. I aquesta voluntat és de viure, d'avançar pel camí de la llibertat.

No sabia construir períodes cadenciosos ^(d'aquells) que llançen al capdavant una frase que colpeja i arrossega l'aplaudiment amb la seva corba segura, ni enlairar-se a cavall de les imatges, com Portabella. Diria el que tenia necessitat de dir, i ja era prou.

- Alguns que ens hagin de venir a imposar l'ordre des de fora, forem nosaltres mateixos a retlle els atacadors i els eterns perturbadors. Demostrem que ens sabem governar i de passada que en tenim els mitjans materials i la voluntat resolta. Si la joventut es posa d'una sola empenta a aquesta obra, en sortirem i ningú no gosarà atacar-nos, perquè si ho fa es trobarà amb la resposta als nostres punys!

El públic va aplaudir amb entusiasme quan acabà. Darrera Francesc s'aixecava a parlar un altre orador, que sabia inflar la veu, jugar els braços i glopejar les paraules. Les oracions l'interrompien, desencadenades al sol conjunt d'un trémolo o d'una afirmació contundent. Allò era l'art de l'orador, la manipulació segura d'uns quants tòpics que no deixen res de nou fer fer-ne uns fulminants infal·libles de l'entusiasme de l'auditori. Les idees, no. Eren les paraules i el to en que eren dites, allò que comptava.

Des de l'escenari tornà a mirar el públic. ^(Estava) Segur que aquella veia rossa de la brusa estampada en Meri. Quan s'acabà l'acte va baixar i la va trobar que s'esperava prop de la porta.

- Gràcies de l'assistència. Suposo que he quedat curada.

- Si ha estat esplèndid! Ha dit més coses que ningú i amb més delectació que tots els altres oradors. Perquè ho hem de fer, així de fer discursos com si fossin comèdia o recitessin versos? (Vostè debutava avui?)
No m'ho ues.

- És que he tingut molts anys per preparar-me, - exclamà Francesc tot rient.

Sortiren a l'exterior. La gent s'escampava cap al carrer de Lleida i anaven a agafar els tramvies que passaven pel Paral·lel i la Gran Via. En un gest instintiu, que semblava molt natural, Merce se li agafà al braç. Va preguntar.

- Què farem, ara?

- El que vostè vulgui. Vol anar a prendre alguna cosa a alguna banda? Tinc el cotxe aquí a la cantonada. O bé vol anar-s'en ja cap a casa?

- Vostè deu tenir molta set. Jo també. Me n'ha vingut de tant sentir discursos. Anem a fer beguda. On anirem?

- Allà on vulgui. ~~Li fa il·lusió~~ Li ve bé d'anar a Sant Sebastià?

- Tal com vaig? No pot ésser.

- Que no fa prou goig? Jo trobo que sí.

- Vostè mana, doncs. Troba que faig goig? No se'ns pas que hi ven.

Dintre el Wauxhall, amb els vidres baixats, passava fresca. Anaven Paral·lel avall i pel Passeig de Colom i Les Illes, dels vaixells tremolaven dintre l'aigua del port, per l'esvoranc de la Porta de la Pau. El Passeig Nacional era pudent d'oli de xurros i de gas acetil·lè. Merce estava molt a prop de Francesc, i l'home sentia, a través de la roba prima dels ventuts, la febril de les seves cames. Aquella febre ~~de~~ descomeguda li envaïa foc a foc des venes, mentre ~~et~~ les mans rigafaven al volant i anava fent comentaris a l'espectacle de la Barceloneta. Baixaven davant de Sant Sebastià. Va saltar del cotxe i anà a obrir les portelles de l'altre costat.

- Així hem d'anar, hi? - preguntà ella, abans de sortir del cotxe i allargant-li la mà.

- És clar que sí. Qui mana, mana.

En baixar, ~~per~~ les calditelles s'enfilaven més amunt de genoll i el cos de Merce gairebé caigué al damunt de Francesc, que el recolli en els seus braços.

Anegats a la terrassa, de cara a la mar que desapareixia ~~com~~ darrera un tel·lè negre amb la dorada ulleradora dels llums, ~~podrien~~ prengueren uns gelats. Anaven parlant sense saber ben bé de què. De sobte Merce va mirar-se l'home.

- Vull fer-li una pregunta. Fa dies que em tinc ganas però no gosava mai. Prometi'm que me la contestarà.

- ~~Està~~ promès. El diel de dir mentides sempre el tinc.

- No, vull que em digui la veritat. Qui li ha dit ~~en Joan de mi~~ en Portabella de mi?

Francesc quedà soltat. Dir mentides no li era fàcil, tanmateix.

- Contesti'm, sigui'm franc. Necesito saber quin concepte té vostè de mi.

- Jo? La considero una xicota molt ^{bonica,} agradable, intel·ligent, que sap correspondre a una amistat...

- Moltes gràcies, però no és això el que vull. Li que vostè és el millor amic de Portabella i comprene que ell li deu haver parlat de mi. Sense ell, segurament ara no estariem anegut a l'um al costat de l'altre prement aquesta "Copa Florida". Digui'm, qui li ha explicat?

- Res de particular. M'ha dit que la coneixia de la temps, d'abans de casar-se ell, i que l'apreciava molt.

- I res més? No li he dit, per exemple, que jo vaig ésser la seva amant una temporada, tot un any? No li ha dit que ell em deia aleshores que em estimava i que jo ara creia que me l'estimava també?

L'home barbotejava, sorprès per la revelació.

- No, no m'ho havia dit.

- Tant se val. A vostè li estic molt agraïda. Tenia motius per tractar-me com a una perduda i m'ha considerat des de la primera vegada com una amiga. No s'ha donat vergonya d'anar al meu costat i no m'ha donat cap motiu d'averonyir-me davant de la meua germana. Jo no sóc allò que s'en diu una noia decanta. Però ella no ho sap.

Hi haque' un silenci.

- L'he molestat, dient-li això? Em sabia molt de greu. És que amb vostè tinc tanta confiança! Em sembla com un germà gran, que m'ha d'aconsellar sempre bé.

Li estremeí la mà que tenia al damunt de la taula.

- No m'ha molestat. M'ha sorprès una mica. Estic content, de totes maneres que tingui confiança en mi.

- Sap quant anys tinc, Francesc? Així és un altre senet. Trenta anys. Són una dona vella. Fa uns quant anys encara tenia confiança en casar-me. Quan vaig pensar amb Joan, m'ho pensava. Però la cosa no va ficar endavant. No devia estar cridada al matrimoni. Ara em fa honor una vida sempre així: o la meua.

critat d'un sou que no és mai una cosa segura, o la humiliació d'haver de retreure'm a un home qualso-
vol, jove o vell, lleig o ~~tot~~ agradable, que no m'estimo i que no ajuda a viure..

- Per què no pots trobar-lo, l'home que se l'estimaria de debò i que es farà estimar de vorte'? Encara que tingui
henta anys no és cap vell. No ha de renunciar pas a l'amor veritable.

Pensà en Laura Forcada. Aquella també invocava els seus anys com una renunciació inevitable a tota
vida sentimental.

- S'ho creurà? i li diré que estimo Portabella? Almenys, quan miro la meua vida cap enrera, em sembla
que l'únic home que he estimat de debò ha estat ell. Ara treballa amb ell, al seu cotat, hi parlo, però
és com si veies un altre home, que no es digna ni mirar-me. Ell no m'ha estimat mai de debò, i ara
ja té la seva dona, la dona més bonica de Barcelona. Vorté em diré que no haig de renunciar a l'amor,
encara. I jo sento que no tinc dret a esperar res més. Joan m'evita, voldria alliberar-se de mi. Oi que
ven amb quel que vorté senti sovint amb mi?

- No m'hi he pas dit res, - mentí Francesc. Es sentia tot incòmode, en aquell paper de confident.

- Ja li he dit jo. Es mereixeria que l'enganyessin. Qui sap si és això el que voldria?

Mirà el rellotge de polsere.

- Dos quarts de dues! Ue, que és tard! Demà no em podré anenar dels clergols.

A la tornada, en el cotxe, no digueren gairebé res. La Mercè que s'assolia al cotat de Francesc era
una dona humil, que cercava protecció i reconfort, no la noia provocativa dels ulls blaus, falsament càndids,
ni la sirena ~~sembla~~ d'escates vermelles.

Juan arribaren al davant de casa de Mercè, el Wauxhall es deturà. Mercè posà el seu braç darrere d'el
l'home.

- Escolti, Francesc. Vull que em perdoni les coses desagradables que li he dit. Arriba un moment que neces-
sita tant esplaianté que quan trobes una persona que et mereix confiança n'abuses. Ja ho compreneu. No estara
be' dir-li tot això. Sobretot, no voldria perdre la seva amistat.

- Per què l'ha de perdre! - Francesc s'estranyà de sentir un tremolor d'emoció en la seva veu. - Dissabte hem d'anar a l'Estadot, tal com vàrem quedar, no és així? Ja ho sap la Margarida? Les vindrà a recollir a les quatre de la tarda. Aquí mateix, oi?

Es senti uns braços suaus que li lligaven el coll i uns llavis calents que el besaven a la boca. Abans que pogués reaccionar, merce ja havia baixat del cotxe i travessava d'una coneguda la voravia. Des de la porta, mentre obria amb la clau minúscula, ~~merce~~ la veia va dir:

- Aquí mateix! Fins a dissabte!

Si els dos perills existien. Era bo, tanmateix, de desafiar els perills. Terribles, fins i tot, la possibilitat de deixar-se vencer i convertir-se en dòcils animals domèstics.

4. - ~~El~~ Sis d'Octubre

Luan el veié, Francesc esultava.

- Has vist la vaga? Ha estat un atur absolut. I així, malgrat que la FAI s'hi ha oposat.

Si tot Barcelona tenia aquell ^{massa conegut} ~~anar~~ de dijous tant a la tarda. ~~Atorats~~ La solució de la crisi del Govern tanper havia provocat, com una reacció immediata, aquella nova vaga general, que tenia la particularitat de comptar amb l'hostilitat declarada dels especialistes en l'art d'aturar del tot la vida ciutadana. La revolució es mastegava en l'ambient.

- Em sembla que ara sí que ha arribat l'hora, - comentà Xavier.

Com cada dia, s'havia presentat al local on s'havia inscrit feia uns mesos. Hi trobà Francesc, desbordant d'activitat, acaparant pel telèfon, amb tot de mapes i plànols que el voltaven,

- A mitja repartiment de les armes i revista general a la Plaça de la Universitat, - va indicar,

després, d'un altre cop de telèfon.

- Bé, fes-me cinc cèntims del que passa, - gosà demanar el metge.

- És ben senzill. Amb l'entrada ^{del nou} ~~del nou~~ govern lennox dels ~~de~~ ^{de} ~~fronte~~ ministres de la CEDA ens trobem que el poder central ha passat a les mans dels feixistes, dels monàrquics, de tota la gent que somia amb enderrocar la República i sotmetre Catalunya una altra vegada. Abans que ens ataquin, nosaltres prenem les nostres mesures. No ens deixarem esclafar ~~tan~~ fàcilment, aquesta vegada.

- Et creus que hi haurà un alzament general?

- És clar que sí! Et diré una cosa: a Madrid avui mateix hi passen coses greus. Les forces d'ordre anul·len els ministeris. A Astúries ja des d'ahir els minaires ~~regional~~ s'han emparat de tota la regió, i tenen armes i municions. Els bascos seguiran. A tot arreu el banit de pólvora està a punt i només espera el llec que el faci esclatar. Aquesta temptativa d'apoderar-se del govern els sortirà cara, a les dretes feixistes!

- Què hi dice la C. N. T.?

- Calla, oficialment, però en realitat saboteja les nostres iniciatives. No els valdrà de res, als esforços de la FAI. N'hem fet unes bones encordillades i aquest mati mateix, que uns quants volien apoderar-se d'un centre d'Estat Català, han estat estomcats fàcilment. Sembla que s'hagin aliat amb els lennoxistes.

- Tenim armes? - Xavier seguia el seu interrogatori.

- Sí, des d'ahir a la nit. No moltes, però podrem armar tota la gent de confiança. Serà fàcil una ordre que ens convertirà automàticament en somnolents.

A migdia, amb la Winchester al coll i un manat de bales a la butxaca, ^(Forcada) ~~(est) trobà~~ arreu entre uns centenars d'homes al davant de la universitat. Abundaven els xicots ben valuts, de divuit a vint-i-cinc anys. La major part manipulava el Mauser o la Winchester amb la tafaneria inquieta d'un infant que té una joguina de la qual encara no sap els secrets meravellous.

El dia era rífol, amb el sol que donava de tant en tant llambregades entre una enlletxa de núvols plomosos, i ventades sauxes d'aire fresc. Uns caps improvisats, amb el la rosa de la pistola que es marcava tota l'americana, donaven ordre i passaven revista a les centúries. Forcada estava entre un noi exprimatxat, que no devia passar gaire dels setze anys, molt colorat, ~~sense capell,~~ ^{sense capell,} ~~que tenia tot l'aspecte d'un estudiant,~~ i un xicot de mej, edat, una mica calb, rodo i endrebat, amb ulleres.

- Un estudiant, i un dependent d'oficina, - els classificà mentalment.

Si fa no fa tots els que s'entaven allà amb l'anima al coll, sense arribar a poder-se distreure del pes i de la gravetat d'aquella càrrega, devien pertànyer a aquestes claus mitjanes que feien l'armadura del catalanisme: ^{omplets} homes de despatx i de magatzem, estudiants, homes de carrera, petits botiguers.

Veie passar al seu davant Francesc Vilà amb un home que anava en una mena d'uniforme desconegut: camisa koki, corretxam amb una pistola al cinyell, pantalons cenyits al genoll i polaines. Feren ordres i tots els presents s'arreglaren.

- Des d'ara tots formem part del Sometent de Catalunya i us heu de considerar mobilitzats al servei del Govern per defensar-lo contra tots els seus enemics. Heu de seguir amb disciplina totes les ordres que us donguin els vostres caps, sense nerviosismes ni defallences. En aquest moment els catalans comencem a provar si som capços o no de conservar les nostres llibertats. Sometents, visca Catalunya lliure!

El ~~visc~~ crit sonà unànime. Per la gran via arribava, del costat del Parc de Gràcia, una petita caravana d'automòbils. En un d'ells, dirigit amb les faccions contractes en una màscara de nervis, ^{molt bru, amb els cabells nublats} ~~seu~~ ~~el~~ ~~seu~~ ~~res~~ ~~al~~ ~~cap~~ i ventat amb el mateix uniforme que devia l'home que els havia arreglat, hi anava Miquel Badia. ^{Xavier li trobà una certa semblança amb Portabella.} El vehicle passava foc a foc i els ulls del cabdill resseguien els xiots arreglats al davant de la Universitat. Francesc Vilà i el seu acompanyant s'aproparen al subdirector. Hi hagueren una breu conversa. Tot seguit la caravana seguí al seu curs cap a l'ant, al darrera de l'automòbil del cap de ~~la~~ policia ~~de la~~ Generalitat catalana.

En tornar cap al pis de Paleria, Francesc vege' Xavier. Li fere un gest amical i s'hi apropa:
- Res de nou, per ara. D'ací a ~~prop~~ pocs minuts, tot Barcelona estarà coberta pels Sometents. I a

tot Catalunya les ordres són les mateixes. Tot va ...

Va interrompre'l l'espèctacle d'un tret, molt pròxim. Hi hagué un moviment esvatat de fuelles i pis-
bles. Francesc va precipitar-se:

- Tué passa? No us moguen! Tué ha disparat?

Hi havia un grup que voltava un home que havia caigut a terra ple de sang.

- Le li ha disparat el fusell i s'ha ferit ell mateix, - explicava un dels que voltaven el caigut.

Tornà enersa i cridà el seu amic:

- Em penso que tindria feina, si la gent no comença a adonar-se que amb les armes no ^{s'hi} ha de jugar.

Vina a veure qui es pot fer per aquest mingo. Deixa el fusell.

D'ençà d'aquell moment els esdeveniments del dia semblaren endur-se Xavier en una cascada sense objecte. La seva vida individual no compta va més que com a espectador i actor alhora del gran drama col·lectiu que anava a representar-se. Aquell xicot que no sabia manejar el mauser i que al cap d'una hora es moria damunt una taula de dispensari d'operacions li semblà un personatge ombrial. Luan sortí del dispensari per tornar a ajuntar-se amb Vilà, ~~consciente~~ els carrers estaven ocupats pel ~~lombent~~ que, fent sentinella a cada cinquanta metres, contemplava, porreït de la importància del seu paper, la gent que circulava per les voravies.

Francesc estava tan enfurinat com abans. El telèfon no es deturava mai. Xavier es recordà que el ho-
ar de dinar havia passat feia estona. Hauria d'avisar la seva dona.

- Puc telefonar a casa o anar-me'n a dinar?

- Telefone. M'entimo més que et quedis amb mi. Dinarem plegats.

Va obeir. La veu de Carme li dugué una bravaada d'angoixa i una albu de romanacions. La
va recomfortar. No, no passava res. No passaria res.

Mentre dinaven arribà Joan, ^{Portabella} els cabells en desordre, arborat d'emoció.

- Ara sí que és la revolució de deus! El catorze d'abril només va ésser un joc. Varen respectar-se
massa coses. Allò de les truites sense tremar ^{de} bus, que sembla que no pot ésser. Aquesta vegada sí

hi ha d'haber sang n'hi haurei, però el que en participerei molt més fort

- Quines notícies tens?

- Tots els partits d'esquerra han trencat les relacions amb el Govern i amb el President de la República.

A Astúries els socialistes són els amos de la situació. I tot a la resta d'Espanya només espera al senyal per aixecar-se. Araucà és a Barcelona. A Madrid és Largo Caballero que ha de dirigir la revolució.

- Catalunya també està a punt. És la Generalitat que ha de donar el senyal, -exclamava Francesc.

Aquesta tarda hi ha Consell. Siu que Demà he amenaçat amb fer el cop pel seu compte i Companys no es decideix. L'Estat Català és amo del canes.

- I els anarquistes, què diuen? - preguntà Xavier.

- Donen notes plenes d'ambigüitat, protestant contra les coaccions de la policia i afirmant que ells no tenen res a veure amb la vaga. No compten per res, - assegurava Francesc.

- Aquesta tarda tenim convocada sessió a l'Ajuntament.

- Jo heig de sortir a fer una volta d'inspecció per Barcelona. Si vols venir et durai a ~~la~~ la Casa Gran. A quina hora és la reunió?

- A les sis. Però m'agradaria estar-hi abans.

Tots tres s'encaïnaren al Wauxhall, que arborava una bandereta amb les quatre barres i l'etel blanc damunt triangle blau. Els carrers eren buids de circulació. Botigues i magatzems eren tancats i els veïns feien tertúlia a les voreres com si fos un diumenge. A cada cinquanta metres es dreçava la silueta d'un soldat. Hagueren d'exhibir sovint llocs documentats. Consegueren l'Exemple, Gràcia i després passaren cap a les Corts i Sants. A les barriades extremes no hi havia tampoc vigilància com al centre de la ciutat. Uns grups feblesos marcaven la proximitat dels Casals esquerrans.

Van travessar després tota la Gran Via per anar al ~~font~~ Clot i a Sant Andreu. Si fa no fa com a Sants, els soldats cobrien les carreteres i els llocs estratègics, però els carrers secundaris estaven abandonats. Alguns dels sentinelles es planyien de no haver dinat encara.

- Anem cap a la Plaça de Sant Joan la República? - proposà Joan.

- Anem, hi.

La Via Laietana era quasi buida. ^{Forquejava.} Quan arribaren a l'altura del ~~caseró~~ la Plaça de Berenguer el gran van trobar-se amb una mena de processó, formada d'homes i dones que anaven en rengles de tres i cantaven.

- Què deuen ésser? - preguntà Xavier.

- Comunistes, suposo. Això que canten és la Internacional, almenys.

Es veia que no ~~la sabien~~ tot els manifestants coneixien l'himne revolucionari. Alguns es limitaven a seguir la Tonada. D'altres cantaven la lletra en francès i en castellà. ~~Portabella~~

- No l'havia sentida mai! - exclamà Portabella. - Trobo que és trista. Sembla un cant d'església.

Els manifestants aixecaven el puny dret de la mà dreta i de tant en tant proferien crits. El Waukhall, amb la seva bandereta, ^{es feia} ~~passa~~ per elles contat po a poc i enfilà el carrer de Jaume I. ^{manifestació} La desfílada començava a passar pel davant de la Generalitat, guaitant cap als balconos d'oro; aïdant, el puny enlaire:

- Muri el Feixisme! Volem armes! Armes ^{per al} ~~per al~~ poble!

- No són gaires, - comentà Francesc. - Un cop hegin fet aquesta desfílada ja hauran quedat bé i hauran afirmat la seva voluntat revolucionària. La feina que els donarà i els encarregarà que fessin la Revolució!

- Ja és original ^{també,} ~~però~~ que els comunistes demanin al govern que els dongui armes, per fer la revolució. Com ens ho explicaria això el nostre vell amic Baldo?

Joan baixà del cotxe davant de l'Ajuntament i s'acomiadà d'ells després d'agustar reflexió. El Waukhall enfilà ~~la~~ Rambla ^{per continuar} ~~seguint~~ el curs recorregut de la ciutat. Voltaren pel pla de la Boqueria i després baixaren fins a la Porta de la Pau. La caserna de les Drassanes era tançada i oferia una façana sinigmàtica als ulls dels comentants que la vigilaven des de la porta del vell edifici del Banc de Barcelona.

- Què farà l'Exèrcit? - preguntà Xavier, inquiet de cobte.

Francesc s'acomiadà d'espalltes. Què sabia ell?

- Si la gent manté la disciplina i tot marxa tal com tenim previst, no tindrà cap importància.

Pel Paral·lel i la Ronda tornarem al pis de la Gran Via, que encara estava més ple d'agitació. Un altaveu deixava sentir un doll de melodies. ~~Folklor~~ Cançons populars i sardanes s'alternaven entre l'expectació d'una dotzena de persones que voltaven l'aparell.

- Què passa? - preguntà Francesc.

- La ràdio ha anunciat que a les vuit el President de la Generalitat farà una declaració important al poble de Catalunya.

Tramava un quart, encara. Francesc estava a submergir en una mar de crides telefòniques, ordres a signar i plans de distribució de forces.

- Quants homes hi ha al Coliseum? I a l'Or del Rhin? I al Novetís? Haurien d'emprar reforços a Hostafrancs i a Sant Martí. Que se sap de la Guàrdia Civil i dels Guàrdies d'Assalt?

- D'això se n'ocupa el Consell de Governació. Depenen d'ells.

Xavier havia quedat al davant de l'altaveu, com fascinat per aquella caixa de fusta que abocava a dojos nadalers i cants patriòtics. Era un nou personatge important dels temps moderns. Calia comptar hi com un protagonista o ^{com} testimoni. Va recordar-se d'aquell dimarts a la tarda, a dos quarts de tres, ^{quan} que encara dinava, ^{quan} i la música banal va interrompre's per deixar pas a una veu neutra que deia:

- Atenció, atenció! Al Ajuntament i a la Diputació de Barcelona ha estat proclamada la República!

Què sortiria ara d'aquella orella enorme del món? La música s'havia interromput. La veu del locutor reclamava; altra vegada:

- Atenció! Atenció! El ~~honorabile~~ President de la Generalitat, l'honorable senyor Aluís Companys, va a adreçar-se al poble de Catalunya, Atenció!

Era un timbre sonegut, gens vacil·lant, el que ara resonava en l'altaveu:

- Catalans! Les forces feixistes i monarquistes que han afoderat del Govern de la República...

- L'Estat català dins la República Federal Espanyola. La veu s'havia apagat i encara repercutia en les orelles dels auditors. Ara resonaven les notes dels legadors. Drets i en silenci escoltaren l'himne.

¶ Per què es sentia ara envaït d'una joia enorme, d'una sensació d'alliberament com la que havia experimentat després del primer part de la seva dona, quan el xicle estrident de Carné s'havia beneït amb el primer plor de l'infant i semblava que tota la tensió i tota l'angoixa fossin absorbides per una pau i una ~~emoció~~ benestar sense parió? No era el sol. Tots els que el voltaven s'entrempeien les mans entusiasmats, amb una emoció sincera.

- No eres el desaparegut premer, com la República Catalana del catòlic d'abril! - exclamà un xicot robust que llia una magnífica bricaps sota la camisa curta de monjes i els pantalons d'excursionista. - Que vinguin, ara!

- Que vinguin! - repetiren unes veus enfervorides.

Tota l'angoixa que pesava damunt d'ells tot el dia, la por del desconegut, ara s'havia transformat en una seguretat somrient. Partint del seu despatx on havia estat telefonant, Francesc també sonreïa.

- Tot està tranquil. A tot Catalunya es proclama l'Estat Català, seguint les instruccions del President Companys. Ara cal esperar com s'ho prendran a Madrid.

- Així a Barcelona no cal temer res? - s'aventurà a preguntar Torcada.

- No ho crec pas. He parlat amb Deuà, que està segur de les forces ~~armades~~ d'ordre públic. El prestigi de Badià ha fet ^{molt gran} ~~el~~ damunt la policia.

- I l'exèrcit, què fa? Seguirà?

- Probablement. Penseu que a hores d'ara tota Espanya està revoltada. Al capdavant, la màxima autoritat de Catalunya és el President Companys. I el general Batet és un bon republicà i és català. No, no crec que passi res.

- Què et sembla, doncs? Puc anar-me'n a casa a sopar? Després tornaria.

- Per mi, tens l'autorització. Ah! una cosa: pel que pugui ésser, aquí tens això.

Li allargava un sobre petit i un bon de cinta catalana amb un timbre marcat al damunt, després una vaïllació obria un calaix.

- I això, - va afegir.

Xavier dubitava.

- Vols dir que ho necessito? Soc un home pacífic!

- Pren ho. Ja ni ho tornaràs, en tot cas. Saps com funciona? Veus, la bala ara és al canó. Ara treu el carregador prement aquest ressort. Així, ^{surt de la recambra} ~~tot~~ la bala ~~del canó~~ ^{no hi ha res}. Aquesta pelanqueta és el segur i aquest botó el contra-segur. Per disparar, és senzill: apreta el gallet i ja salta la càpsula i les altres bales pugem soles a la recambra.

L'eina era feda com un instrument de cirurgia. La deixà caure en una butxaca de l'americana.

- Tu et quedes aquí?

- Per ara sí. Tornarà, després de l'oper?

- Pots comptar-hi.

Le vi anà ^{pel carrer de Palmarès} ~~Rambla de Catalunya~~ amunt. Els somrients s'havien retirat del carrer i ara només eren uns grups de tres o quatre minyons que conversaven a cada cantonada o entraven i sortien dels locals on s'havien acantonat. L'atmosfera d'inquietud havia desaparegut.

Arribà a casa sense oblidat del pes de l'arma a la butxaca. Abaixà la ^{myller} ~~porta~~ i donà a veure els llits nets que ja dormien.

- Has sentit la Ràdio? - preguntà a Carme.

- Sí. Què passarà, ara?

- Ningú no ho sap. Tot fa creure que no passarà res si que tot anirà com un altre catire d'ahil, potser amb una mica més de resistència. A Catalunya, de totes maneres, no hi ha res a temer.

- La Ràdio ha anunciat que el president de la Generalitat ha comunicat oficialment la proclamació de l'Estat Català al general ~~Botet~~ capità general.

- No veus? Això vol dir que tothom ja hi està d'acord. Aja, ~~esperem~~ que després vull tornar a sortir.

Cap novetat?

- Han tret de casa els Domènech que si hodie passar-hi aquest vespe mateix. El nen s'el ha enfelat molt i estan inquiets. Ves-hi, si has de sortir.

D'ensà que era mare i que vetllava amb preocupació els més lleugers símptomes de trastals en la salut dels seus fills, Carme s'havia tornat una interessada decidida dels pares alarmats. Comprenia de totes la preocupació davant de l'enemic roblat, desconegut i el consol que la presència del metge havia aportat. Tant com el marit, gairebé, ara admirava el metge de ciutats.

- Uè! Estan al carrer de la Unió. I total no deu ésser res, un empatax qualsevol. Be; be, ja' hi anirà.

Després de sopar telefonà a Francesc. Li explicà que abans de tornar-hi havia d'anar a fer una visita.

- Està bé. No hi ha res de nou, per ara. Calma total.

A les deu sortí de casa. Carme el besà i li feu la recomanació de ritual.

- No tardis, eh? Tingues prudència.

Se'n va a la Rambla de Catalunya avall molt lleuger. A la Plaça de Catalunya, plena de claror malgrat ~~de~~ estar tanmateix tots els cafès, hi havia bastant de gent. Al capdamunt de la Rambla de Canaletes, davant de la farola, hi havia una metralladora plantada, i els badocs s'hi apropaven amb una familiaritat que semblava excessiva als cervidors de l'arma. Es trobaven colls de gent, amb dones i criatures i tot, que ^{anaven} ~~havien anat~~ fins a la Plaça de la República i que en tornaven, decebudes de no haver-hi trobat una repeticció del catarse d'abril. En totes les cases hi havia la mateixa satisfacció, feta del consensament que totes les coses ^{anaven} ~~van~~ de la millor manera que ^{podien} ~~podien~~ anar i que, al capdavall, la tensió s'havia resolt.

A casa del Domènec ^{també} l'alana havia minvat amb la febre del moment. Va visitar-lo amb cura, repletà un parell de cures i ~~finalment~~ acabà de tranquilitzar els pares. No era res de particular.

«Quan anava a baixar l'escala senti un toc de ~~trumpet~~ corneta, ple de floritures, que sonava allà a la vora.

- Què deu ésser això?

- La ~~cosa~~ Guàrdia Civil. Tenen la caserna aci al costat.

- Ah! Està bé.

Tornà a trobar la Rambla tranquil·la, amb menys gent que abans. Quan arribava al Pla de la Boqueria ^{el} senti un tret que espetegava ve. Hi hagueren corredines. Quatre o cinc disparos contestaren,

Xavier es trobà al costat d'un home d'una quarantena d'anys, amb el full als dits. Instintivament

la seva mà se'n anà a tocar la fusteta de la butxaca. Si, encara la hi tenia.

- Què passa? - preguntà.

- Res, em penso. Han donat fusells i pistoles a molta gent que mai no n'havien manejat i de tant en tant, grapegant les armes, s'escapa un tret. Aleshores sempre n'hi han mitja dotzena que es penen que el ataquen a ells i que es posen a disparar, sense saber a on. Nerviosisme que hi ha, ve't així. Cap a on aneu. Vós?

- Ve metge i ara me'n anava cap a Palència. - Emenyà el salvandut.

- Va bé. Voleu creure'm? Si voleu fer via més segura, passeu pels carrers del costat, enllor de pujar per la Rambla. Aquests minyons del tenat són capaçs de començar amb els focs artificials i no deixaran passar ni una rata.

Tornaven a sentir-se uns trets escampats. La gent corria altra vegada. Si, era millor de viar-se. Es ficia pel carró obscur del carrer d'en Roca, ~~travessà la Portaferrissa i seguí pel carrer més forç~~ ^{anar} ~~amb tota~~ els braços lluminosos dels frontals, travessà ~~el~~ la Portaferrissa i seguí pel carrer de Bot fins a la Canuda. Els carrerons eren deserts. Semblava que les cases fossin deshabitades. Allà no hi arribaven sons del kinoteig. Segurament els nervis s'havien calmat. La Rambla de Canaletó també estava buida. La metralladora del peu de la font havia desaparegut. Tot estava tranquil. Xavier tingué ^{de solte} la sensació d'èsser l'única persona que travessava la Plaça de Catalunya ~~si~~ que de tot, els terrats i el balcons que s'ajugaven l'ample espai i el miraven milers d'ulls. Una Plaça de Catalunya que només habitaven els personetges ~~simbòlics del grup que~~ ^{l'ornaven,} ~~que~~ ^{deus i deesses i figures simbòliques,} però que aixecava un cercle herissat de boques de fusell que podia abatre-se de colp damunt seu. Però la mà a la butxaca de l'americana, però la fredor del metalt no l'acovardà gens.

Quan tot just arribava al ~~la~~ ^{Xampú} ~~casell~~ de les Rondes Universitat, el kinoteig tornà a esclatar. Primer cre un tret curt, com de pistola. Després era una sèrie de disparos de fusell. I desseguida el foc de fusellers s'estenia en totes direccions, s'ajugava la Plaça. s'ajugava pel Parc de Gràcia i la Rambla de Catalunya, guanyava la Ronda i el carrer de Pelai. Les descàrregues foradaven la nit. Quin enemic devia provocar-les? Xavier s'havia arribat a una entrada, que el vigilant havia obert. No volgué endinsar-se, perquè ~~a~~ despit de la sensació del

perill i de la inutilitat total de la seva pistola davant de les armes que el voltaven invisibles, es sentia fascinat per aquell espectacle injòdit que es desenrotllava en un escenari buit de personatges. De la Plaça de Catalunya vingué un coroll clar de cavalls. Devien pujar de la Rambla i enfilaven el Passeig de Gràcia. Policia o guàrdia civil, pensà Xavier. Es sentiren també uns automòbils lleixues que anaven a tota marxa, sota el tintorç. Ben minvaria aquest efecte sense volta? Va sentir-se irritat contra aquells xicots que disparaven enfecats contra un enemic inexistent. Pensà en ~~aquell~~ ^{el} minyo que se li havia mort als braços aquell matí. Quantes impudències d'aquella es produirien!

Al capdavall el foc es calmà. Pogué arribar fins al local on esperava trobar Francesc. El seu amic no hi era. Van explicar-li que se n'havia anat a la Generalitat per veure el Govern, perquè hi havia desfilletat per entendre's amb Governació; volia aclarir personalment certes coses.

Trobà la gent desorientada. Què era aquell tintorç constant? Ell que arribava del carrer bé devia saber-ho. Xavier donà la seva versió, copiada de la que li havia exposat l'home del fusell que havia trobat al Pla de la Boqueria. ~~La~~ L'aparell de ràdio estava donat i de tant en tant repetia, reproduïda en disc, la proclamació del President Companys. Seguí el doll de música catalana: "L'Emigrant", "Le Balanguera", "La mort de l'Arlequin"...

- Aquests berrets de la ràdio semblen que vulguin passar nos trinitos, - comentà un xicot.
- Si voleu que vagi a alguna banda, esteu disposat a fer el que convingui, - oferí Xavier.
- No sou metge? Doncs val més que us quedeu aquí, heu que pugui passar.

Seguirien unes hores estranyes. Els tintorços frenètics ^{alternaven amb} ~~seguien~~ la calma més absoluta. Des d'aquell despatx interior, perquè els balcons eren closos i a les peces del davant, forques del tot, hi havien xicots armats que vigiaven la playa, Xavier sentia aquells disparos incomprensibles, mentre la ràdio, indiferent, abocava música.

Tot d'una es sentí una remor més greu, profunda, com un tros que retronqués estranyament per la ciutat fins a les muntanyes de Sant Pere Màrtir i Montjuïc.

-Heu sentit? Són canonades, no?

El tintorç havia cessat en sec, com si aquell ~~veia~~ ^{veia} més potent hagués obegat la criatòria de les altres. Al cap d'un segon, gairebé un minut, sonà una altra explosió. El canó havia intervingut per dir també el seu paper en aquell

drama sense sentit que esqueixava la ciutat. Refets de la sorpresa, els tinteigs tornaren a començar.

- Què deu ésser? Contra qui deuen anar, aquest canons?

Sonava el timbre del telèfon. Un dels minyons es fonia al telèfon.

- Sou vos, Vilà? Sí. Ja heu telefonat al Coliseum? No ens podeu explicar què passa? Què són aquestes canonades?

Ah, ja! Què hem de fer? Sí, és clar. Adéu.

• Va tornar-se cap als altres.

- Enlloc d'adherir-se a la proclamació de l'Estat Català, el general de la divisió ha proclamat, per ordre de Masvidal, l'Estat de guerra, i ha tret les forces al carrer per ~~evitar~~ dominar la revolta. Però totes les precaucions s'han preses.

Arriben reforços de tot Catalunya. No en ratirem.

- On són les canonades? - preguntà Xavier, després d'un moment de silenci.

- No ho sabia. Suposava que eren a Drossanes, proper a la Comandància dels Llobregats o al Cadell.

- I ara què hem de fer?

- Esperar instruccions. No prendre cap iniciativa per compte propi. Què voleu fer, doncs?

L'atmosfera s'empessia amb el ~~fort~~ fum de les cigaretes. A rebre, les canonades i els disparos de fusells i pistoles clivellaven la nit. La ràdio seguia engegant el seu doll de melodies. De tant en tant, des de Governació donaven notícies. Unes ~~to~~ eren d'un optimisme somnient. Les altres eren ones crides patètiques als rebassaires, als treballadors, als anarquistes. Al capdavall, el mateix Conseller de Governació parlava en castellà per demanar l'ajut de tots els espanyols. Un dels presents feu una ganyota:

- Què li agafa a aquest home? No trobem que parla massa per ràdio. En canvi cada vegada que li hem telefonat ens ha contestat que esperem instruccions. Quan les rebem, demà passat?

Passaven les hores lentament. Semblava com si els trets perdessin intensitat. Només el canó seguia fent ressonar la seva veu profunda. Ara no era en un sol indret. Semblava que ^{sonés} en tres o quatre llocs diferents, ~~els~~ canons. La ràdio també havia perdut la seva verboricitat. ^{endins} De l'altaveu només fluïa música ^{que no eren ni anuns} ciada tan sol. Amb la primera claror de la matinada sonaven les notes del Verdai cantat per l'Escolania de Montsenat. Les canonades es feren sentir més seguides. Els telèfons funcionaven inútilment.

- Si us heuig d'èner franc, tot això ho veig molt malament, - exclamà descorretjat el miripi del telèfon, després d'una vida infructuosa a Governació.

Tot d'una ^{l'altaveu} ~~la ràdio~~ deixà sentir una veu nouca.

- Atenció, catalans! Us parlarà el President de la Generalitat, l'honorable senyor Lluís Companys!

Hi hagué un silenci, que ompliren uns diapas i una canonada, que la ràdio transmetia fidelment. Es sentí ^{també} un gemec plangent i un so de cor que es desploma.

- Un feut, - comentà a mitja veu Xavier

- Si, els soldats són a la Plaça de Sant Jaume i ataquen la Generalitat i l'Ajuntament a cops de granada i de canonades, - aclarí, també a mitja veu, el xiut del telèfon.

- Atenció, catalans! Atenció!

Era una altra veu que parlava. Inmediatament es sentí la veu del President.

- Hem estat vençuts i la resistència seria inútil. Per evitar més efusió de sang, aconsello a tot hom que abandoni les armes. El Govern de la Generalitat ha capitulat davant les forces del general Batet.

Res més. La ràdio va emudir de sobte. La tragèdia incomprensible d'aquella nit havia acabat. Els canons també emudien. Tota la ciutat semblava haver perdut de sobte de cop la seva veu entridant d'aquella nit i aclarir-se, retirada, en la matinada que tenyia el cel de blau i roses tendres.

- Què passà? - preguntà un dels parents.

Xavier s'aixecà.

- Em penso que és inútil parlar-ne. Jo m'en vaig. No em fa cap il·lusió que m'agafin com un canill.

- Jo també, - exclamaren dos xiuts.

Davallà les escales. On eren les víctimes d'aquell carnatge que tota la nit esportava la ciutat? Els caners eren deserts, tranquils tota la claror creixent del dia. Travessà amb passa insegura la Gran Via i empenygué pel carrer de Balma amunt, incapaç de pensar i de reaccionar d'altra manera que amb aquella cursa desesperada cap a casa seva. Si hagué gosat, o si les canes l'haguessin ^{obeït} ~~obedit~~, hauria conegut. De cap a cap del carrer de Balma no es veia ni un vehicle ni un transiint. Els vigilants ^{devien} ~~estaven~~ amagats en ^{algunes} ~~algunes~~ escales. Tornaven a sentir-se trets llunyans.

Caminarà a grans passos, d'una manera mecànica. La seva mà topà amb la butxaca de l'americane, inflada per la pistola. Un pànic irreflexiu l'envai. Què en faria? Havia de treure-se de del damunt, com ho.

Era a prop del caner d'Arago. Mirà el cel voltant, esverat. No, no hi havia ningú. Es tragué l'arma i la llançà per la clau una boca de clavaguera. Legué caminant, sense girar-se, perquè li semblava que el retruny de les seves panes suscitava una canilla de perseguidors i volia resistir-se a conèixe'ls. Les seves mans borbollaven per les butxaques. En tragué encara el sacconduït i el brasal que li havia donat Francesa aquell vespre. Feu a migues el paper i ho llançà tot a una altra clavaguera. Quan ho hagué fet, el seu cervell registrà l'acció horrible: havia llançat la seva bandera! Una foguerada de vergonya li encengué les galtes.

Arribà a casa amb un amaral de suor, mentre el sol ~~havia~~ naixent pintava els terrats d'or. Trobà llevada la seva dona, esperant-lo. No pogué dir res i caigué als seus braços, retret, sanglotant.

Comme l'amoixà com un infant. Li cixugà el front regalimant. Li deia paraules de consol, les mateixes que servien per calmar un dels enormes desconols dels moments.

-Tot estè perdut! - pogué exclamar, al capdavall, Xavier. I aleshores li vingueren al pensament els seus amics: - Qui els haurà passat a Joan i a Francesc?

Els sanglots tornaren a ofegar-lo. Tot el seu cos es sacsejava amb violència. Després de molts anys, tornava a aprendre el ~~amagat~~ mètode infalible de les llègrimes per alliberar el cor massa fixat. Comme, contenta d'haver-lo recuperat, l'atenyia contra d'ella. Mirà de conveïncer-lo de ficar-se al llit sense atona.

Caigué estirat damunt del coixí, abaltit, sense cura de pensar ni de dormir. Al cap d'un parell d'hores, un soroll estrany el despertà totalment. Sortí al balcó, inundat de sol. Per la Rambla pujaven, en formació, uns soldats, el fusell al braç, precedits d'un oficial de cavall amb el sabre ^(tot) de combat.

* Els barcelonins, després d'aquella nit de malson, aplaudien. La burgesia estenordida respirava després de l'ugla i aplaudia els seus alliberadors. Va tancar les persianes d'una revolada. Putres a aquella hora Portabella i Vilà havien caigut sota les bales d'aquells soldats. Ell era viu, amb el seu dolor i la seva vergonya, augmentada ara per aquells aplaudiments insensibles. Sentí que una onada de tristesa l'ofegava i se'l enduïa molt lleuny, sense ^{que ell tingui} voluntat de resistir-hi. ...

5. - Correspondència

Toujours plus souriant au départ plus beau.

S. Mallarmé.

Barcelona, 8 d'octubre del 1934

Estimada mamá: He rebut el ~~teu~~^{vosre} telegrama i l'he contestat de seguida de la manera que he pogut, perquè sapiguessis, tu i el papà, que no m'ha passat res i estigueu tranquils. Hi ha coses que no es poden dir per telegrama, i una d'elles és aquesta: Joan és a la presó. Ja sé que vosaltres pensareu i em direu que ja heu pronosticat qualsevol cosa desagradable i que el meu casament ^{només} podia donar-me disgustos. No sabem, però, el que he passat aquesta vegada. I encara, ara estic més tranquil·la perquè sé on és i que no li ha passat res de greu, que tota la nit de dinaltè i el dia de diumenge van ser terribles.

Els diaris ^{d'aquí} ja deuen haver donat informacions de tot el que he passat ~~aquí~~ i potser encara ho sabem amb més detalls que nosaltres, que només anem arreplegant rumors i suposicions. No se'n riuran exagerat o no en el que n'expliquen, però crec per endavant que aquesta nit i aquest dia han estat una cosa impossible d'explicar i que dubto que mai Barcelona hagi viscut unes hores més tràgiques. No sapo el que és estar-te sentint frets tota la nit, molt ben a prop de casa, i després aquelles camorrades que no sabies on eren i que després vaig descobrir que les feren contra l'Ajuntament i la Generalitat. I a l'Ajuntament hi havia Joan!

S'en va anar després de dinar aquell dia i va dir-me que no passaria res, que no tinguessis ansia. Ja deus saber que feia tres dies que hi havia vaga general i no podia anar enlloc ni sortir, de manera que vaig quedar-me tota la tarda a casa llegint i escoltant la ràdio per saber notícies. Al vespre en Companys va fer una proclamació per ràdio de no sé què de l'Estat Català i després, cap

allí a les deu, va telefonar-me Joan que no l'esperés per sopar perquè no podia trobar de l'Ajuntament. Vaig preguntar-li si les coses anaven malament i em va tornar a dir que no. M'en vaig anar al llit cap a les onze, i encara no feia mitja hora que hi era va començar un tintorç infantil, que fins tenia por que m'en-hés alguna bala pel balcó. Era impossible dormir, i més quan van començar les canonades. Tota la nit, fins a la matinada, va durar el soroll. A dos quarts de set va telefonar-me Joan per dir-me que els soldats els havien vençut i que se l'enduien detingut. Imagina't quin disgust!

Després no vaig saber-ne res fins al vespre, que el doctor Forcada, aquell que és tan amic de sen, va venir-me a veure amb la seva dona, la Carme Arnau, que és cosina de Joan, per dir-me que havia pogut entermar que a ell, com a tots els altres detinguts — diu que n'hi han a milers — l'havien dut al vaixell "Uruguay" que està al port, i que el fan servir de presó. Abans hi tenien els anarquistes agafats.

Ningú no sap què els faran. El doctor Forcada creu que no fusellaran a ningú més que a uns militars que estaven a la Generalitat amb era Compaony. Però que no se sap com aniran les coses pels altres. Com que encara a Artúrries dura la revolució, es veu que depen molt ~~de~~ de la manera com allò s'acabi. Per ara no els deixen escriure ni rebre visites ni cartes.

Fes-te càrrec, doncs, de com etic d'amoïnada. I pensar que no fa gaire encara vaig tornar-li a dir que el que havia de fer era deixar la política i l'Esquerra i l'Ajuntament i ocupar-se seriósament del bufet i de fer diners! Tot allò que m'havien explicat del seu germà i de la fàbrica li ho dit no se'quanties vegades. Però ell sempre tossut amb les seves coses. Si no fos per aquest disgust que tinc i per l'angúnia del que li fararia, de vegades pensaria que això és un càstig que li està bé.

Digueu al papà si coneix algú que pugui ajudar-me en aquest cas. Algú que tingui bo amb el govern de Madrid o amb els militars, tenen adreçat ben situat que pugui fer actuar aquest procés, si és que li fan procés. No sé què fer ni què dir. No li escric al papà mateix per què em recordo de les vegades que s'havia ofert al meu casament amb Joan i em semblaria que m'ho està retirant mentrestant. Si creuen

La volta una d'aigües aviat veniu de seguida, perquè estic molt sol. O potser serà millor que esperem a veure si tot aquest bullit es resol del tot. Dice que a Astúries i a Catalunya mateix els revolucionaris han fet tant crim. Tot i que em passa aquesta desgràcia, penso que he estat una rat per tothom que aquesta nova bogeria s'hagi acabat i sobretot que s'hagi acabat tan aviat.

Be', escriu-me força. Digues-me que es portarà a París aquest hivern, perquè reposo que abans de tornar bé es hi aturarem uns quants dies. No tardes gaire a venir-me a fer companyia. Un petri de la teva filla

Claudina.

"Ciudad de Cadix
Del vaixell "Uruguay", 10 d'octubre del 1934.

Estimat Xavier: Avui ens han dit que podem escriure alguna carta, "naturalment, amb les limitacions pròpies de la nostra situació". Ja t'en faria càrrec. He posat quatre ratlles al meu pare i t'escric sobretot tu perquè m'el vigilis, que d'ensà que la mare es morta sempre em fa l'efecte que qualsevol malsal li pot ésser fatal, si no es cuida bé. T'ho encarrego confiat.

Juan també està ací amb mi, i em dice que aquesta carta va en nom de tots dos. Que visitis Claudina i la vagis orientant en les coses que es presentin, que ningú no sap quina feromia tindran.

Nosaltres, en realitat, estem bé. Després d'aquella nit, i d'altres moments desagradables de l'endemà, ens ha ben passat molt millor que i ens haguem donat a la presó. Això és molt més sa, més lliure i amb una mica de bona voluntat et pots imaginar que fas un viatge. Com que estem d'aguere a la ciutat, només veiem el moviment del port i així encara ajuda més la il·lusió. Juan ~~està al meu~~ comparteix el meu cambrot, perquè tots dos estem inclosos amb els distingits de "preferència". A lo general ^{del Uruguay} (no crec que estiguem tant bé. Mengem d'una manera molt decent, el personal ens tracta molt bé, i malgrat que abans de tres lladres nos aï des de l'altre vaixell estívem convençuts que ~~no~~ s'ens en durien se Barcelona, amb que ja veiem que no serà així, estem força contents del canvi. Aquí tenim més llibertat de moviments i com que la companyia és molt agradable i cada dia s'augmenta amb persones destacades, la il·lusió d'estar fent un

viatge turístic de què et parlava encara augmenta.

Pel darrers, què vols que et digui? El jutge em ha pres declaració. La nova causa va deslligada de la de Joan i els seus companys de consistori. El fet d'haver-li l'entet de guerra complia les coses i ems la sana a favor al fet militar. No se', tan pot anar tot bé com ambolicar-se. Ara estem passant angúnia dels condemnats a mort. Però tindrem temps de passar-ne per nosaltres!

Bé, no. Plega, perquè l'espai es limitat i, al capdavall, poca cosa més et podria dir, ara com ara. Suposo que un dia o altre podrem parlar de tot. Recordo a la Tera done i als moments i no oblidis d'anar a veure Claudina i el meu pare. Una abraçada ben forta

Francesc Vilà.

Del "Ciudad de Cádiz", a 12 d'octubre del 1934

Claudina meua: No he rebut encara cap notícia teua, però confio que tu ja desestimis la carta que vaig enviar-te abans d'ahir. ^{Xavier Forcada} ~~En Xavier~~ t'explicarà la manera de fer-me arribar les teves. Tòrric me, sobretot.

Estic bé, fent aquesta vida ensopida de Balneari i enviant-te molt. Sortime de Vilà, que com que jo hi estic acostumat de tant anys, m'aguantava les meves exclamacions i poc abocava-li tota la meua tristesa de sentir-te tan llunyana i d'haver-te fet tant de mal. Però que és que tu no t'ho mereixies.

Per mi no passis angúnia. Em tracten bé i com et deia en l'altra carta, estic en un cambrer amb Francesc Vilà i un parell d'amics molt agradables i trempats. No em falten res, sí que és una mica de roba, que suposo que ja et preocuparàs de fer-me arribar, i algun llibre, que ^{ja} ~~verem~~ si me' arribat ^{en} em deixen rebre. Sí, em falten moltes me' coses, em falta tot: em faltes TV. Sortime del teu rebuig que deu a la cartera, i que m'ha fet companyia, a prop del meu cor, en les hores amargues de diàmenge. Però no em tindrà prou amb la Tera imatge, que està més ben gravada en el meu cervell que en aquesta cartolina; et necessito a tu, amb la Tera bellera i el teu somriure i la Tera vera. A tota tu.

Aquests dies, és clar, han estat com una mena d'examen de consciència. Quan no sapo el que t'espere, els pensaments se' precipiten en una cavalcada desesperada i revius molt de pena tota la Tera vida. He vist

la meua vida amb molta més claredat que mai no l'havia poguda contemplar. M'he vist tal com sóc, ben diferent de com voldria ésser, molt distant de l'home que tu et mereixes i que jo sempre he aspirat a esdevenir. Però he vist també que el meu amor per tu ho illumina tot i que no he fet res que no estigues inspirat per aquest amor.

Claudina, encara que jo t'hagi deixat, no em deixaria mai que la llibertat i que totes les altres coses que hi han en aquesta terra que no puc ferjar. Tot i estar-hi tan a prop, ~~la possibilitat de tenir~~ allò que me'j em manca et, tu i per tu podria prescindir de totes les altres. És el càstig misteriosa que em podien haver imposat. Me'j ho seria, però, que tu pogueris deixar d'estimar-me. Això no pot ésser. ~~Ho sento~~ En el fons del ànima trobo el convenciment que això és impossible i m'hi arripo com a una festa que surt en mig de la mar. Somio cada dia que a l'endemà et trobare' en despertar-me a dalt d'aquest vaixell blanc i polut que em serveix de presó, i no després de veure aquest somni convertit en realitat. Xavier ja et tindrà al corrent de les possibilitats de fer-me una visita, ~~de visitar~~ ^{de visitar} quan hi higuem autoritzats a rebre'u. També ho diré a la meua mare.

No m'oblidis. No pensis sinó que aquesta detenció meua és una parentesi que aviat es clourà i que em deixarà continuar la nostra vida i tornar a ésser feliços. Per mi, la única felicitat que existeix és tu.

Espero les teves lletres i estaré impacient fins a tenir-ne. Llegint-les, em fare' la il·lusió que sento la teua veu i que et tinc al meu costat. Tant de bo aquesta carta meua et pogués fer també tota la companyia que et manca!

T'abraço amb la mateixa veneració i la mateixa famó de sempre

JOAN.

Barcelona. 15 d'octubre del 1941.

Joan: Avui a l'Ajuntament m'han dit que ja s'ha podia escriure i espero que aquesta carta, donada a una persona segura, t'arribarà a les mans. Voldria tant estar-ne segura!

He passat uns dies terribles, d'ençà d'aquella nit del dissabte. Quin greu em sap d'haver-me en anar cap a casa, tal com tu vas dir-me! No ho dic per fer por ni, perquè vaig arribar ~~a casa sense cap novetat~~ ^{entrebanc} i si no hagués comparegut la Margarida hauria patit molt. Però si aquelles hores organitzadores les hagués pogut passar al teu costat

em penso que t'hauria pogut convèncer d'una vegada que tot el que t'he dit aquest temps no és una simple comèdia de coqueteria i vanitat, sinó la veritat del que sento a dintre meu.

Ja veus que et tracto de tu. No em conformaria més amb la teua exigència de dissimular davant ~~de~~ de la gent que ens coneixem tant que fins ens hem estimat. Tant me fa que la gent coneixi que jo encara t'estimo. Joan, no parlo per un rampell ni vull explotar uns records que per tu es veu que estan oblidats. Però vull que ho sàpigues, que t'estimo com mai no he estimat a cap home.

Hauria volgut estar amb tu aquella nit, perquè estic segur que si t'ho hagués dit, entre les canonades i sentent el perill que ens voltava, no hauries tingut més remei que creure'm. Lluny de tu, he patit horriblament tota la nit, i a l'endemà, no sabia que t'havia passat. Vaig provar d'anar a l'Ajuntament i no m'hi van deixar arribar. Vaig telefonar a una pila de gent, fins al teu amic el Dr. Forcada, i ningú no sabia o no volia dir-me res. Després, dilluns, varen dir-me que t'havien dut a un vaixell, a l'"Uruguay", i a l'endemà que t'havien conviscat a un altre. Aleshores el meu patir va ésser potser pitjor, perquè encara tenia l'esperança que t'haguéssis ^{escapat} ~~escapat~~, mentre que aleshores sabia que estaves exposit a tot el que podia passar-te i que no sabia què era. A així semblava que el perill més gros s'hagi envaït. Per això començo a respirar, però així em sentiaix fer adonar-te de com et trobo a faltar i com m'encera el pensament que ~~pot~~ la teua exclusió ^{pugui} ~~pot~~ ser relleu.

Joan, no em deixis amb l'angoixa de creure que em menysprees. Potser no veis la dona que tu et mereixes i se' de robes que al costat de la teua dona, que és més jove, i més bonica i molt més rica, ja no veis ni puc representar mai més ~~una~~ altra cosa que una amiga que no pot lligar-te ni tot exigir-te mai res. No t'exigeixo ni t'exigiria mai res. Només et demano que m'estimis una mica.

Penso en la teua alliberació i voldria que fos demà mateix, tot i que potser representi un nou desengany per mi. Contesta'm. En ~~tot~~ el que pugui servir-te ja sepa que estic disposada a fer tot el que calgui. No era una mica la teua secretària? Si no ho vols demanar a l'amiga d'un dia, no dubtis a acceptar-ho de la teua subordinada. Per mi la satisfacció ve de la mateixa, si puc contribuir al teu benestar i a alleugerir els teus sofriments. Teua

Merce.

A bord del "Ciudad de Cádiz" 18 d'octubre del 1934

Benvolguda Mercè: Potserament li farà estrany que sigui jo qui li escrigui. És la primera vegada, i no se si ^{vostè} sabia que ~~jo~~ també estic en aquesta presó aquàtica. Em valc d'aquesta condició de presó ^{meua} que segurament la predispòs a la benevolença, i de l'amistat que vostè m'ha volgut demostrar pocs vegades per fer-me perdonar aquesta carta intempestiva.

Fa tres mesos, no més, que ens coneixem. Ni l'un ni l'altre (de mi ni estic segur i de vostè ni heig de valdre de les coses que m'ha dit en alguna ocasió) no hem tingut motius per plànyer-nos d'haver fet coneixença.

Vostè, i la seva germana ~~Margarida~~ ^{Margarida} igualment, han estat unes amigues molt agradables, i d'acompanyar-les a algun espectacle o a una excursió, ha estat per mi, que ja començo a tenir esperons, una satisfacció que m'ha rejuvenit; m'ha fet veure que en el tracte amb les noies pots trobar-hi un altre encís que amb la companyia dels homes. Parlo d'un encís purament espiritual, sense segones intencions, del que esclou una amistat sincera i desinteressada, una camaraderia com la que hi havia entre vostè i jo. Feia molts anys, quan tot just sortia de la infantesa, vaig mig descobrir ^{la companyia} amb una cosina meua, que després va morir-se, aquest atractiu que fins ara no ^{havia tornat a conèixer} ~~he tornat a trobar~~ i que em sento orgullós d'haver ^{trobat totalment} ~~conegut~~ després d'haver-la conegut a vostè.

Espero, doncs, que em perdonarà i que em contestarà. Estem molt sols, a bord d'aquell vaixell, sense allunyats d'aquesta ciutat on hi han totes les coses que estimem i que ara no sabem quan tornarem a veure-les necessitem. Tot, evocar al nostre entorn, perquè ens acompanyin en les nostres penes solitàries beure solista o en les estones d'insomni en el cambrot baix de cotxe, tot els nostres amics que ens recorden bones joies o ens fan esperar noves alegries. Jo sóc solter, la meua mare va morir, i les cares femenines són molt escasses en la meua vida. Vostè les pot representar totes.

No he perdut per l'esperança ni estic desanimat. La catàstrofe ha estat terrible i dels seus resultats ningú no pot saber quan ens en podrem alliberar. Però jo tinc la seguretat que la meua vida no ha de quedar-se estancada en aquest aiguamoll d'ara i que un dia o altre podré reprendre la lluita de cada moment. Ara la lluita

ta de cada moment és passar el temps, matar l'enyorament de tot el que hi ha molt a la vora nostra i el record de les coses que ens han dut a dall d'aquest vaixell. Necessitem omplir de pensaments riellens i d'esperances florides la nostra solitud. En nom de la nostra amistat no m'hi demano que fessi en aquest poche presoner, que no rep cartes de ningú.

Una estreta de mà ben forta a la ~~Marguerida~~ ^{Marguerida}. Digui-li que em sap molt greu no haver-li acabat d'enviar, aquest estiu, a fer el "crawl". Estic disforat, però, a completar les lliçons quan pugui. Una altra estreta de mà, encara més afectuosa, per votè, del teu amic agrait

Francesc Vilà.

Barcelona, 20 d'octubre del 1934

Estimat Joan: ~~Suposo~~ Suposo que ara ja devés rebre les meves cartes. Vaig dir-ho a Xavier, que em va contestar que primer hi havia algunes dificultats amb la censura - però que ara ja s'ha resolt ja hi rebo les teves. Tens també la maleta amb roba que vaig enviar-te? M'ha semblat que amb això en tindries prou. Si t'hi falta m'ho avisar i et faré dur altres coses. Roba de llit no en necessites pas? Tu mateix. Digues-me també què vols fer amb les mudades, si tu et pots ocupar de fer les ventar o bé ens n'haurem de cuidar nosaltres.

Els papàs han tornat de Mont-Dore. La cura d'aigües el ha anat bé. Pot comptar com estan de treballats pel que t'ha passat. Encara que el papà estava molt malferat, perquè diu que això que varen fer va ésser una estúpidesa i que sortí benimolt que va sortir-vos malament, l'he convençut que posi en moviment les seves relacions per obtenir que el teu assumpte vagi depressa. En quant a advocats, crec que si ja en tens, val més no buscar-ne cap més, però m'he promès que parlaré amb algun dels que ell coneix, dels perquè vigili la cosa. Ell creu que no us passarà res de greu. Els indulto dels

365
militars condemnats a mort, després dels d'Antinies li semblen uns senyals segurs que no hi haurà gaire
servitut. Tant de bo que no se s'enganyi!

Dieu en Xavier que aviat començaran a autoritzar-se les visites. Avui heig d'anar amb ell a insinuar-me,
perquè cal seguir un torn rigorós i s'han de fer una pilota de tràmits per aconseguir el permís, quan t'el
vulguin donar.

Et trobo a faltar molt, jo també. Tot de la Magda, que en fa molta companyia! Ahir vaig sortir amb
ella i el seu marit i vàrem anar al Barcelona, que hi ha la companyia de l'infanta Isabel de Masvid, sap,
aquella tan bona. Feien una cosa que es diu "Margarita, Armandos y su padre" i que diu que és una transposició
moderna de "La Dame de les Camélias". L'hi et diu! No estàs malament. Molt ben interpretat, això sí.
Després van acompanyar-me a casa. No et sap greu, oi?

La Carme Forcada també en ve a veure sovint. Sempre te' fa una amb les criatures, però. Ja sap que n'espero
un altre? Abans d'ahir vaig telefonar a casa el teu germà i avui hi he anat a veure la teua mare. Està
bé, i no se sap avui que tu estiguis agafat. "Com si fos una lladre o un pistoler!" només fa que dir.
~~El teu germà~~ Ja veu dieu que més endavant ja vindrà a veure't, si ho permeten.

Bé, em sembla que no tinc res més per dir-te. Quins llibres vols que t'envii? Val més que m'ho escriguis
detalladament. Adieu. Espero veure't aviat. Una abraçada

Claudine.

Barcelona, 25 d'octubre del 1934.

Estimat amic Francesc: No em tingui ràbia perquè he trigat tant a contestar-li la seva carta del dia 18.
M'havien dit que mirarien de ~~be~~ aconseguir-me un permís per anar a visitar-los, a munt i a Portabella,
i per això ~~no~~ no escrivia, estimant-me més ferlos la sorpresa de presentar-me en carn i ossos (més ossos
que carn, en terno). Però després de tenir-los coll avall, m'he trobat que no podia ésser, perquè de moment

només autoritzen les visites dels propis familiars, i encara amb comptagotes. I oi molt rigorosa. De manera que heig de renunciar, almenys per ara, a la visita, i li heig de contestar per escrit. Què hi farem! Altres desgràcies més grans han passat, però val a dir que he tingut una enrabada molt grossa.

La seva carta m'ha agradat molt. No sé perquè li heig de perdonar. Al contrari, i oi jo que heig d'instar-li altra vegada agrada que pensi en mi i vulgui mantenir, ni que sigui per correspondència, aquesta amistat de la qual voste' diu que és tan gentil. Pensa tan poca gent en mi i hi ha tan poques persones que tinguin interès a mantenir amb mi aquest tracte que voste' jutja d'una manera tan afalagadora, que per força la seva carta m'ha d'haver estat una alegria, més, venint de voste'. I només entenc això el fet que me l'heig d'escriure des d'aquesta presó flotant. No cal que li digui com deitjo que en senti ben aviat. Diré que em temo que això no deu influir hi gaire, en els temes que concern, li diria que tinc ganes de dir una parella de cònsols a la Bonanova, un per voste' i l'altre per Joan. Voldria tant que tot s'arreglés i que entrassin en llibertat ben aviat!

Margarida envia el professor de nàutica. S'ha conformet, si no de grat per força, amb la seva promesa i espera que ben aviat la pugui complir d'aquí fora. Jo també l'envio, perquè m'havia acontentat a tenir ^{aprop} un amic afetuós i desinteressat, que accepta les confidències sense provocar les i que sap tractar-te com una camarada, sense encorcarament cerimoniosos ni llibertats que molesten. No sé si jo, com a dona, li agrada. Suposo que sí, i voste' ha estat prou galant per deixar-ho entendre. A les dones, és clar, això sempre ens impressiona, encara que no sigui veritat. Però també ens agrada que malgrat aquesta atracció et sapiguem respectar la voluntat i no valguin forçar-te als desigs del món que voltin al dret. Ens agrada que ens puguin considerar com una amiga de debó, amb la qual pot parlar-se de tot i que la bona companyia fa les ocasions de riure i passar una bona estona. Almenys a mi m'agrada, sobretot d'ensai que vaig trobar en voste' aquest ^{amic admirable} ~~home magnífic~~. Ara voldria correspondre-li ^{demostrant} ~~demostrant~~ que per les ocasions tristes i pels moments de solitud aquest a amistat també és bona. No sé si per si, ^{en} Tabé,

així per carta, perquè no tinc ~~cap~~ ~~meios~~ ~~d'expressar~~ Le escriure i si vull dir coses una mica rebuscades semblarà que surtin d'una novel·la de Folch i Torres.

Li prometo, de totes maneres, que li aniré escrivint sovint. Si puc, i si s'apliqua aquest rigor estilístic, ja vindré a veure'ls. Voldria que tingui alguna altra prova del meu afecte i del meu desig de fer-li aquesta companyia que ~~li falta~~ ^{demana}. Què li fa falta? O, millor: què li fa il·lusió? M'agradaria molt poder-l'hi enviar.

Què fa en Joan? Digui-li que m'escrigui també. Jo variig escrivenc-li fa dies i... O potser les cartes també estan limitades als propis familiars?

Li envio una estreta de mà, almenys tan forta i tan afectuosa com la seva.

Marcé.

A bord de l' "Uruguay", 4 de novembre del 1934.

Estimada Laura: Aquesta tarda he vingut Xavier i em ha trobat en la nostra ~~nova~~ instal·lació. Suposo que aquest canvi serà el darrer. També és possible que encara ens n'esperin molts d'altres. Ja ho veurem. El cas és que ara estem altra vegada a l' "Uruguay", als combats de segona, i que estem bé, molt millor que la primera vegada. Sobretot, que ara podem rebre visites. El seu germà s'ha valgut de què és metge per fer-se donar un permís que em penso que li servirà per venir sovint a demostres-nos, ~~per~~ i en podiem dubtar, a Joan Portabella i a mi, que el seu sentiment de l'amistat segueix tan viu com quan esmolàvem les calces als banys de l'Institut. Avui, a més de ^{la seva companyia} ~~l'alegria de veure'l~~ i de les notícies que deuen del món exterior, ~~mitja~~ era portador d'un paquet de llibres que és un regal que vostè ha volgut fer-me i que li agraeixo tant que no sabia com dir-li. Després d'haver desfet el paquet, d'haver-me embadalit amb els títols i les portades, d'haver follejat un per un els quatre volums i d'haver-ne tallat fins i tot unes opacides pàgines, em trobo abocat a donar-li les gràcies i em penso que no sabré ^{l'hi} dir ~~dir~~ amb tot l'entusiasme que es mereix la seva atenció i el valor de l'amistat que aquest ob-

seguí em ve a recordar. Si fos poeta com en Portabella, que aquests dies descobreix mil gràcies noves al port de Barcelona i ja deu tenir mig llibre de poemes ^{espirit} ~~tot~~, li diria en vers. No en sóc i ni heig d'accontentar-me amb dir-li en prosa: gràcies, estimada Laura!

Després, d'aquells de rebre aquests llibres no puc dir-li, com els que estem tancats ~~per tot~~ diem a l'home: no m'oblidi. Som equívoc com els malalts o els infants, i com que nosaltres estem retirats de la ciutadania, ens ~~faria~~ agradaria que tot s'aturés al nostre entorn. I tot n'altre igual com cada dia. Per això encara és més meritori que voste' i 'hagi recordat d'aquest ~~feble~~ ^{empresonat} ~~presoner~~, que ~~em~~ ^{ofenses d'ara també} ~~em~~ ^{s'en recordi}.

Jo també em recordo de voste', però això no té cap mèrit. Aquí dalt, amarrats de la monotonia de la nostra vida, encarrats amb un esperenidor que no sabem de quin color serà, ens entestem a evocar en el nostre record els moments felixos, les cares amigues, les dones boniques que han fosat claror a la nostra vida. Jo, per exemple, puc dir-li que fins ahir que va venir el meu pare a veure'm i poguéem parlar-ne llargament, no vaig pensar per res en el despatx i en la feina. Em canvi, des del primer moment d'estar tancat, quan el cop de les emocions passades començava a reposar-se, vaig ~~ferme~~ ^{enfonsar-me} en aquestes ~~coses~~ ^{records} que volia que embellissin la meua solitud i em fessin oblidar la llibertat perduda. Des del primer dia doncs, que vaig pensar en voste'.

No se' he què deu haver pensat de mi. moltes vegades. Potser li he semblat tímida o indiferent. Tímida es ver que sí que ho sóc una mica, sobretot en aquestes coses del tracte amb les dones. Indiferent no, i sobretot amb voste'. L'he admirada des del primer dia que la vaig conèixer, o que la vaig descobrir en aquella noia que havia vist créixer ~~de~~ ^{de} semblar-me'hi al costat de Xavier. Va ésser inesperadament, com sí trobi una altra dona, a la qual no vaig gosar tractar amb el tu familiar d'altres temps. Després l'he ^{coneixent millor,} ~~tractada~~ ^{he} vist la seva intel·ligència, el seu cor ~~generosi~~, els seus sentiments magnífics. He admirat la seva bellesa, que cada vegada que la veig em sembla més afinada, més dolça, més espiritual. Hi he discutit moltes coses, he descobert al capdavall que estàvem d'acord en tot,

Tot això no ho deé haver deixat sentir, ho reconec. Les impressions meves són lentes a fugir a la superfície. Es queden al fons moltes vegades, però aquest solatge és més durador i més eficaç que moltes sensacions ~~estats~~ fugaces de gent que sempre fa de la seva vida un espectacle. ~~magistral, meravellós~~

Per què li dic tot això? No ho sé ben bé. Potser un dia ho descobriré plenament i aleshores li podré completar aquest quadre ben poc detallat del meu esperit, que al costat del sentiment d'haver sofert un daltab així enorme de les seves il·lusions té el consol de descobrir en una revés unes clarianes que un dia podem ensair. Ho tot amb la seva ~~seua~~ lleure perfecta.

~~Tot això~~ Em fa l'efecte que aquestes coses que li escric són gairebé "en vers". Com que se'n de tot, que no estic dotat com el meu company de captiveri i de cambrot, resistiré al menys de rellegir les cartes que escric perquè si ho fas potser no rebria aquesta. Gràcies, Laura, i escriu'm. Si un dia pot venir a veure'm amb el seu germà, l'agraïment arribarà al punt més alt. El seu amic

Francesc Vilà

De l'"Uruguay", 12 de novembre del 1934

Estimada Mercè: No calia pas que haguessis donat cap encàrrec per mi a Vilà. Ja t'hauria contentat. Em sap molt de greu que el meu silenci et sembli ofensiu. Ja saps que sempre he sentit per tu, almenys, una sincera amistat, i que els records que tinc de tu són dels més bells de la meua joventut. Vols dir, però, que si convenient per tots dos bufar el caliu que encara pugui haver-hi en aquelles cendres i embolicar-vos tots dos en una nova aventura que ara tindria moltes més conseqüències que la de la meua joventut? L'hi casat i estimo molt la meua dona. Perdona'm que t'ho hagi de repetir. Per tu sento un afecte que no minva ^{naturalment} i que aquestes proves d'estimació que tu em dones ^{l'han} naturalment ~~ho~~ d'impressionar forsa. ~~naturalment~~. El teu cos té per mi, com abans, potser més i tot, una atractiu poderós. Per tot això, precisament, vull defugir de la temptació de renovar les hores inoblidables. Em fa por d'aventura,

perquè potser no seria una simple aventura, sinó una cosa seriosa de debò.

~~Adéu~~ All'adons que encic com si' entiqués en llibertat i no em fessis res de particular. L'entri tancat, dall d'un vaixell, sense saber quina era la meua sort, i per tant no tinc dret a fer plans ni a dictar el destí de vingui, ja que començo fer no saber el meu.

Estimada Mercè, fes un esforç per ^{les coses passades} oblidar ~~aquelles coses~~; fer oblidar-me a mi. Jo faig tot el que puc per oblidar-te, i de vegades una cosa passa. Quina llàstima que em lloc d'haver-me hobat a mi, fa cinc anys, no haguessis trobat un home com Vilà! Segurament ara seria feliç i mosc de tres criatures...

Adéu. Pots comptar amb l'afecte sincer del teu amic

Joan.

6. — La presó i l'amor.

Les vaincus se sont dit dans la nuit de leurs geôles:

Ils nous ont enchainés, mais nous vivons enor.

Paul Verlaine.

El dia de Nadal fou celebrat com calia.

-No hauria dit mai la importància que té el calendari, -exclamà Joan, després de dinar, recobrat a la barana de coberta, tot guaitant el formigueig de visites que esperaven l'hora de fugir al vaixell. - Sembla que estant tancat no t'ha de venir d'un dia, que el pas de les hores no compta, i veig que tot d'un cop fa com jo, que compta el temps que fa que estem tancats, sap sempre el dia de la setmana i del mes i fins els sants que el decoren. Ara compreneu la pressa que va tenir Robinson Crusoe a fabricar-se el seu calendari. Perdre la noció del temps deu ésser terrible.

- O una gran consolació. Imagina't que t'han condemnat a trenta anys de presó i que comences a fer comptes de les hores que representen i t'adones que són més de dos cents cinquanta mil. Ho has de trobar tan llarg, tan

inacabable, que no meï deus tenir el deig d'oblidar-ho, de trobar ^{un sistema} ~~una manera~~ que permeti ~~evitar~~ de negligir el temps, de deixar-lo que flueixi sense vigilar-lo, de distraure-h'en totalment, -contra el Francesc.

- D'emboutir-se, per tant. Perdre la noció del temps deu ésser com perdre un sentit o la memòria. I em penso que la saviesa humana sempre ha tendit a lligar-lo, aquest temps, a fer que el passat esdevingui una cosa tan viva com el present i l'esdevenidor una projecció del moment actual. Recordo't de Proust, que després d'haver escrit tota aquella pila de volums amb la dèria del temps perdut, ~~cançó~~ ^{va cloure} la seva obra amb aquest títol: "Le Temps retrouvé".

- Precisament l'obra de Proust representa l'afany de suprimir el present, d'abolir la noció del temps tal com la sentim pel tictac del rellotge i el batec del nostre cor. Ell amb uns mitjans simples, com l'olor de la Magdalena, meada amb te o les notes de la sonata de Vinteuil reconstrueix tot el passat, perquè el present no li serveix de res més que per aquest treball de tornar a viure el temps perdut i el futur temps no compta ~~per~~ ^{per} ell, malalt com està i resignat a la seva mort...

- Ja ^{ho discutírem} ~~en parlarem~~ aquest vespre, a una de les vintres converses amb els savis de la colla - ^{Pere} ~~interrompi~~ Bartolí, que estava al costat. - Val més que avui, dia de Nadal, parlem de l'esforança la fe que ens sostenia tot i de les esperances que tenim encara. Què vol dir, sinó, aquesta dèria de seguir el calendari i de comptar els dies que som aï, sinó el deig de sortir-ne aviat? Jo he estat detingut moltes vegades, ja ho sabem. Detencions no gaire llargues, vuit dies, quinze, dos mesos o tot estiu. Una vegada, després ^{del complot de Ganaf,} ~~del assassinat del botxí~~, m'hi van tenir quatre mesos llargs. I sempre vaig tenir el calendari i vaig mirar m'el, ^{com si m'hoques} de dir quin dia sortiria en llibertat.

Tregué unes pipades de fum de la cigareta i va continuar:

- Aquelles vegades es tractava de la Model, esclar. És una cosa molt diferent. No m'hauria fetsat mai que, amb la República i l'Autonomia, després del catorre d'abril, em pogués tornar a veure agafat, i de tant en tant penso si aquesta mena de preso d'aire és millor o pitjor que l'estavo del caner d'en Ferrer. No hi heu estat mai, vosaltres? No, esclar, sou xicots de casa bona, ben acostumats, que us ten

fiat a la política en els bons moments, quan només calia recollir el que nosaltres havíem sembrat, anys i anys. Aquests danys ^{fecunds} ~~no~~ ^{he} hi anava ~~de~~ alguna vegada, quan hi passava alguna d'aquelles coses tan divertides com l'evasio de pesos per una mina o l'incendi de totes les portes o altres entreteniments dels "libertarios" ben ajudats per tota la piràmida de la casa. A dintre, fora dels "corissos" de sempre, que ja saben tot, els troves per treure els diners dels pobres que hi fan cap, i dels inventits que hi barregen els ^{seus} ~~seus~~ cançons contra-riats, ^{sovint} ~~sovint~~ hi troben bons companys, conversadors imperitents, gent que ientaran hores i hores al pati: prenent el sol i discutint de tots els temes humans i divins. M'hi ha molta més gent, i com que tots són desconeguts, tens l'elure de fer noves coneixences i descobriments d'exemplars rars de l'espècie humana... Aquí s'ova tot plegat massa igual i ens tenim massa vistes. Sembla com si ens haguessim reunit per una assemblea de partit o per una sessió de Parlament. A la Model, en canvi...

Pere Bartolí sempre estava ^{coactant} ~~coactant~~ d'exhibir els seus records de detingut, sobretot davant del que no té - ^(perquè li semblava que tot) ^(per aquell home, que era) ^(en aquell moment) ~~per ell~~ ^{gaire} ~~gaire~~ ^{simpatia} ~~simpatia~~ ^{total} ~~total ^{dipulada} ~~dipulada~~ ^a ~~a~~ ^{que semblava} ^{havia} ~~havia~~ encallat en les seves obsessions i preferències de fer trenta anys, com si el món no hagués avançat gens. Quan esaltava aquell home de cabells blanquinosos i cara ferrenya, que no llegia mai, ni jugava a cap joc, ni volia sentir música, i que només enyorava les seves fanyades pel districte cinquè o les seves caceres a les Guilleries, li venia una irritació involuntària. No comprenia com Francesc podia complaure's en la conversa d'aquell home que, toquesis el tema que volguessis, tot ho feia derivar ~~de~~ a ell i les seves aventures. Va interrompre'l:~~

- No us amoïneu, que si tantés ganes en teniu, ja us hi portaràn a la Model. A vos i a tots. Qualvol dia s'adonaran que esteu massa bé i ens duran a fer companyia als "corissos" i als inventits.

- Ja és curiós, ja, quan hi pensem, que només fa tres anys que existeix la República i que ens hem de veure agafats per massa republicans, - intervingué Vità, que no volia que la conversa arribés a disquisió. - Quin país més variable! Per voler salvar la República ens hem llançat a un moviment que, ara ens n'adonem, era absurd i havia de perdre per força. Per catalanisme, hem contribuït a que es redés el rang dels catalans i a que ara el nostre país es vegi privat de les llibertats que havia aconseguit. Un govern

373 / que fa la revolució i uns revolucionaris com els de la C.N.T. que es foren tot seguit al costat de les forces de la repressió i fan aturar la vaga - Quina pila de paradoxes!

- Sí, només fa tres anys, - comentà Bartolí. - Jo, us heig d'ensenyar, al començament no vaig tenir mai la tranquil·litat absoluta que tot allò fos veritat. No hi éreu vos ^{Portabella} aquell dia, a la Generalitat? Sí, ho me, el catònic d'abril! Us recordeu que jo us explicava les complicacions que ensora podia haver-hi? I totes es resolien soles, tot s'adobava sense fer-hi res. Si semblava impossible! Aquells ~~soldats~~ soldats que venien presentar armes a Noya, l'oficial que llegia en català la proclamació de la República Catalana, quines coses més absurdes! Jo pensava: d'aquí a un moment tot això es fondrà com un comú, i et trobaràs corrent davant del cavall de la policia o tanat a la Model com a sospitós. Sí, el moment ha estat llarg, ha durat més de tres anys, però jo hi som. Aquells soldats del catònic d'abril han estat replaentats pels que van venir aquell ^{altre} nit a canonejar-nos. Potser hi anava el mateix oficial, vos a saber. I potser li cabia tant de greu com al general Batet.

Hi hagué un moment de silenci. Allà baix, al mull de l'Aeronàutica Naval, sota mateix de Montjuïc, que per aquell costat era un entimball de pedres nues, els visitants, ^{en majoria} sobretot dones, i almenys ven amb els papers a la mà, esperant que els tràmits comencessin per pujar a bord o ~~per~~ abraçar els parents que tenien a dalt ^{del} ~~d'aquell~~ vaivell immòbil. Potser entre aquella gent hi hauria Claudina, o Laura, o el ~~pare~~ senyor Vilà, o Carme Forcada. Potser Mercè, si hauria aconseguit el permís. No, aquella diada era segur que no vindria, precisament per no trobar-se amb altres visitants. Francisc alça els ulls cap a Montjuïc i en renegui les línies tan conegudes d'ensia d'aquells tres murs de viciet sempre. Darrera el muntot, feia una reculada i a darrera hi havia la ciutat. A mig aire, en aquell gremy més ençà de les noves escales que davallaven fins al port, hi havia hagut aquell miramar de mala fama on una tarda ^{amb Vilà i Forcada} van anar a celebrar el conial de llur adolescència. Del damunt s'entien els cables del transbordador aeri, que anaven a ferar a la Torre de Jaume I i a la Barceloneta, amb les vagonetes penjades que es creuaven en llur viatge idèntic per damunt del port. Cap a l'esquerra darrera una altra reculada d'aquella muntanya enorme i contradictòria com la mateixa ciutat que

dominava, hi havia el cementiri, el mateix cementiri on aquell matí, aniversari de la mort de Francesc Macià, els barcelonins havien anat a saludar les despulles del primer President de la Generalitat. Qui quedava, en aquells moments, de l'obra d'aquell home? Senti la necessitat de plentjar una vegada més aquella preocupació que el torturava:

- Qui serà de Catalunya, després de tot això? Quines conseqüències tindrà per a la sen vida? Qui es sembla, a nosaltres, està tot perdut o bé cal esperar, encara?

- No hi ha res perdut, -exclamà amb vehemència Joan Portabella. - Al contrari, perquè ara el catalanisme ha tastat el gust de l'heroisme, del sacrifici del confort del moment per un ideal millor. Totes aquelles paradoxes que tu assenyales no són altra cosa que aquesta realitat: que el catalanisme, que podria haver-se quedat a un costat, esperant que el problema polític català es resolgués tot sol, no ha volgut fer-ho i ha donat el pit llançant-se a la batalla. Que ho hem fet malament, que hem demostrat que no sabem organitzar nos ni triar bé els homes que havien de dirigir la batalla, tot això és molt possible, però hi haix uns morts, aquells ~~homs~~ xicots del Centre de Dependents, Compte, Alba, ~~Badrinas~~ Bordinas, que salven amb la sang versada i amb l'her exemple totes les ridícules i les covardies del, altres. Tot això vols que es perdi per Catalunya? Un Govern que doni la cara i accepti totes les seves responsabilitats, i admeti les del, altres, uns milers de detinguts que no han fet altra cosa que obeir les ordres de la Generalitat, uns herois que passen a ajuntar-se amb els Casanova i els Villanovell i els Bach de Roda: encara no entens prou? I enfront d'això, les pedres sagrades de la Plaça de Sant Jaume esberlades pels obrers, i els cavalls del Tercio a la Generalitat. Qui vols que triï Catalunya, el dia que pugui triar?

- Pot considerar que nosaltres ens n'hem dut el càstig de la nostra impetuositat i la nostra infantilitat, i pensar que ja enté prou de gent que surt als balcons a fer discursos abans de saber com reaccionaran els militars. De vegades, quan em miro per dintre i veig que diferents han estat les meves obres del que jo em proposava, penso que els altres encara han de veure-ho més que jo, tota aquesta

gent de les bodegues, sobretot, que tenen ~~tant~~ ^{més} ~~de~~ ^{que ningú} dret a ~~arrosar~~ nos, perquè al capdavall i ells són aquí baix és fer culpa dels que som als cambrests de segona.

- En això ~~una~~ ~~tenen~~ ~~que~~ filen massa prim. La desgràcia pitjor és perdre. És la única cosa que el seguidor no perdona mai al seu cap polític. Però la ~~derrota~~ ^{derrota} s'oblida ben aviat amb una nova victòria. I sobretot el ^{que} ~~pena~~ ^(és el) sentiment. No veiem que, encara que estiguem més o menys còmodes, som uns màrtirs, uns ~~detinguts~~ empresonats que responem davant de la justícia d'uns actes polítics?

Qui gosaria, ara, retreure'ns aquests pecats menuts que vos dieu? Si ens haguessin exterminat, si haguessin fet la neteja d'una manera metòdica, com a Artúries van començar a fer, potser si que el terror hauria fet reflexionar molta gent. A la llarga, de totes maneres, hauria estat el mateix. Ara, ~~si~~ mentre ens deixin viure, ^{jo} us asseguro que el triomf dels nostres ideals el tindrà ben segur.

Bartolí va llançar a l'aigua la punta de la cigareta i continuà:

- Potser trigaria una mica. La guerra del 1914 (tothom es pensava que duraria tres mesos i va allargar-se més de quatre anys. La dictadura en va durar set. Tot i acabar, ^{i això d'ara també} en dies o altes, ^{i acabarà} i aquell dia Catalunya recuperarà tot el que ha perdut i nosaltres tornarem a ser els seus guaiadors.

De les bodegues pujaven les veus d'un cor que aquella diada abocava tot el seu repertori sentimental, en el qual bategava l'emporament i la tristesa. Després, en un contrast segurament involuntari, aquelles mateixes veus entraven en cant d'esperança, gairebé un himne triomfal.

- Sentiu? Canten per ells, per desfogar ~~la~~ ^{la} seua llur anguixa, però també canten per nosaltres, per assegurar-nos que encara podem comptar amb ells, que tota llur fe es conserva intacta. Mai ~~potser~~ no ens havien considerat tant units o ells com ara que compartim, encara que sigui amb algunes diferències de comoditat, llur presó i les acusacions que, 'els l'om: els articles 236 i 237 del Codi de Justícia Militar pesen igual damunt de tot)...

Començaven a oscilar ^{els vintgüts} ~~les~~ ^{les} viatges, carregades de paquets. Les barques anaven fent viatges del mull fins al vaixell, carregades de dones i infants.

- Anem a veure qui arriba? - proposà Joan a Francesc.

- Aneu. A mi no és fàcil que ningú vingui a visitar-me, - comentà el diputat.

L'agitació característica de l'hora de les visites envaïa el vaixell. Els guàrdies canalitzaven les riuades que envaïa la coberta i els menjadors. En una barca que arribava van veure els cabells rons i el posat de reina de Claudina i al seu costat els ~~cost~~ ulls negres ^{que es menjaven tot} ~~que ensaïen~~ el nostre bru de Laura forçada, ^{aquell nostre} que encara servava una mica de la desor dauçada del sol estival. Al banquet del darrer seiem el tenyor Jacint Vilà i un altre home que Joan va identificar aviat, sense ni mica de satisfacció, com el seu germà, l'home del ~~seu~~ prestigi industrial dels Portabella.

Així que arribaran a bord els acolliren amb alegria.

- Felices festes! Com us passa el Nadal!

- Ja heu menjat turrons i nules?

- Us portem unes quantes coses per ajudar-vos a passar les festes: discos, llibres, tabac, confitures...

- Un veritable tresor!

Aviat van dividir-se en dos grups. Joan ~~volia acaparar~~ estava absorbit per la presència de Claudina i volia parlar-hi tant com pogués, prendre-la en els seus braços, abocar-hi al damunt totes les preguntes i les queixes i les peticions que volia fer-li. Jaume Portabella seguí la parella, amb una somriure benevol de comprensió. Aquell germà seu sempre havia estat tan logu! Matxucada ~~fa~~ pedons pel seu marit, Claudina estava a punt de perdre la seva majestat.

- Joan! Per Déu! Tingues una mica de moderació. Sembla que faci deu anys que no m'has vist!

- Quan fa? Deu dies? Per mi com si fos una eternitat. No sap com t'enyoro, com t'admiro, com sospairo quan penso que estàs sola, lluny de mi.

- Nosaltres procurem fer-li molta companyia. Avui mateix ha d'inar a casa, amb la mare, que ha estat molt contenta de tenir-la, ja que tu no podies estar amb nosaltres. Figure't que ella està empenyada en venir a veure't. Jo li he dit que no pot venir, que és massa feinat. Ja ho saps, està delicada, i només de veure tots aquests guàrdies civils i els mariners de la baioneta es

pensaria qui sap el que feixes. A mi, em penso que si les coses van bé aviat es deixaran anar, de manera que no val la pena que es molesti tant, perquè ~~avís~~ ja et podrà abansar d'aquí poc.

No podria caler d'una vegada aquell idiota? Tota ~~la~~ l'antipatia que sempre havia sentit pel seu germà li tornà a venir en una onada a la cara. Es dominà per no dir-li quatre lèsties i va submergir-se de nou en la contemplació de Claudina.

- Què fas? T'avorneixes molt? Et centes molt sola? Em trobes a faltar molt?

Les preguntes sortien encadenades, i les seves inquietuds hi traslluen. Aquells tres mesos tenia la sensació que encara havien allunyat més del seu amor ~~aquella~~ ^{la} dona meravellosa que devia el seu nom i que ara tenia al davant. Aquella estàtua perfecta de carn fergent i setimada, aquella

dona que tothom li envejava (perquè ho ^{coneixia} ~~tenia~~ pels seus ulls) que tots els companys de reunió que passaven per allí a la vora dedicaven a Claudina, si no fossin pels ponderacions amb què parlaven de la seva (tot) semblava una mica més distant, més freda. Les seves cartes eren concises, sense expansions d'afecte ni crits d'enyorament. Infidelitat? Va mirar-se la de pit a pit i renuncià totseguit a la sospita. No, Claudina no era infidel, no podia ser-hi infidel.

Mentres ella parlava amb la seva veu rica de sonoritats - per què no havia volgut continuar els seus estudis de cant, amb aquell contralt que ~~de vegades~~ ^{sovint} feia vibrar les seves paraules? - Joana l'escoltava i tornava a rendir-se a la màgia d'aquella bellesa perfecta. Claudina explicava el programa de cinema que havia vist la tarda anterior, ~~la cambra~~ que el canvi de cambra que havia hagut d'elektuar, les visites de Carme ~~Anna~~ Forcada, de Magda, casada feia un any amb l'heir Galceran, dels Duran i les Fornells i la tieta Maria Lluïsa. Deia que el seu pare, des de Madrid on havia anat a passar aquelles festes ~~seus~~ ~~i~~ ~~malles~~ el matrimoni Bertran, li havia escrit que s'ocupava amb tot interès de recomanar la causa del seu gendre a tot de bons amics molt ben relacionats amb els ministres, i sobretot amb un que era íntim de Gil Robles. Sí, el trobava a faltar, i així que tenia tantes visites i tantes persones que volien distreure-la. Ara que creia

també que aviat ell sortiria en llibertat, que aleshores deixaria estar sempre més la política i seguiria els seus consells. ~~de sempre.~~

- Oh, sí! N'hagueris fet cas! - tornà a intervenir Jaume. - Amb això de la política ^{sempre} ~~través~~ hi anirem a trobar ^{només} (que disgustos, els que tenim per perdre. ^{Es} Diferent és que ~~només~~ van les gran nyas-hi, però els que ja els tenim fets, què vots que hi anem a buscar?

- Vols callar? - cridà, sec, el seu germà.

Però a Claudina no gosava fer-la callar i les seves paraules li feien molt més mal. Prosaica, terriblement pràctica, incapax de sentir cap il·lusió ni cap ideal elevat, indiferent a la poesia i a la música i a totes les arts, ^{incapax de} sense sensibilitat ni d'amor. Era aquesta imatge ^{de l'ànima d'ella} ~~del seu esperit~~ que s'abianava forçant insidiosament en el fons de l'esperit, la que havia de vèncer, suplantant la de la deessa cunulla de perfeccions, equilibrada en els pensaments i en els desigs, majestuosa per naturalesa i afectuosa per voluntat, que ell s'havia avorrit a venerar dalt del tabernacle del seu amor? No valia admetre-ho. Quan sortís, si sortia un dia d'aquella presó, voldria posar-se a la tasca de transformar aquella dona que era la seva muller i fer-la ^(altra vegada) tornar a esdevenir la concòrdia de totes les perfeccions, l'ideal que ell adorava i que ara semblava que les paraules de Claudina volguessin ^(destruir) ~~destruir~~.

- No existeix l'ideal, només hi ha aproximacions o imitacions més o menys ben fetes, - assegurava Laura, recolzada a la barana de coberta. Al seu costat, mirant-se-la somrient, hi havia Francesc. El senyor Vila, després d'haver canviat quatre hores amb el seu fill, havia trobat manera de parlar amb dos o tres vells amics i refrescava els ^{records} ~~homs~~ ~~factes~~ de la seva activitat política. Ben embolicat amb l'abric i el tapabocues, amb el capell enfonsat fins a les orelles, desafiava el fred que feia a coberta i es resistia a anar al saló de fumar com l'invitaven a fer els seus amics.

- Vol anar-hi, vots', al fumador? No tindrà tanta fresca com aquí, - deia també Francesc.

- No, sí hi estic molt bé. El mar i jo som bastant bons amics i aquest aire el trobo molt agradable, sobretot després del dinar de Nadal.